

Kuntien liikunnan edistämisen rakenteet, resurssit ja voimavarat

Kurre-hankkeen loppuraportti

Kati Lehtonen, Henni Syväoja, Tuomas Kukko & Salla Turpeinen (toim.)

Kati Lehtonen, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Henni Syväoja, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Tuomas Kukko, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Salla Turpeinen, Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

ISBN 978-951-830-681-1 (PDF)

Rahoitus: opetus- ja kulttuuriministeriö
Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

© Tekijät ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2023

Sisällysluettelo

1	Johdanto	3
	Kati Lehtonen, Henni Syväoja, Tuomas Kukko & Salla Turpeinen	
	Lähteet	4
2	Hyvinvointikertomukset kuntien liikunnan edistämisen asiakirjoina	5
	Henni Syväoja, Tuomas Kukko, Kati Lehtonen & Salla Turpeinen	
2.1	Mikä on hyvinvointikertomus?	5
2.2	Hyvinvointikertomusten liikuntatieto ikäryhmittäin	6
2.2.1	Lapset, nuoret ja perheet	7
2.2.2	Työikäiset	7
2.2.3	lääkkäät	8
2.2.4	Kaikki ikäryhmät	8
2.3	Liikkuvat-kokonaisuus ja Harrastamisen Suomen malli kuntien hyvinvointikertomuksissa	9
2.4	Yhteenveto hyvinvointikertomuksista liikunnan edistämisen asiakirjoina	11
	Lähteet	12
3	Kuntien voimavarat, resurssit ja rakenteet	14
	Tuomas Kukko, Henni Syväoja, Salla Turpeinen & Kati Lehtonen	
3.1	Voimavarat	15
3.2	Rakenteet	16
3.3	Resurssit	17
3.4	Kuntien luokittelu tulosten perusteella	18
	Lähteet	23
4	Kuntien liikuntatieto Kunta-Virvelissä	25
	Tuomas Kukko, Henni Syväoja, Salla Turpeinen & Kati Lehtonen	
4.1	Kunta-Virvelin taustat ja tavoitteet	25
4.2	Kunta-Virvelin päivittäminen	27
4.3	Hallintoalueet ja karttapohjat	29

4.4	Perustietoa kunnista -kokonaisuus	29
4.5	Liikunnan valtionavustukset -kokonaisuus	31
4.6	Liikkuvat-kokonaisuus	32
4.7	Liikuntapaikat-kokonaisuus	33
4.8	Liikkumisen indikaattorit -kokonaisuus	33
4.9	Kuntien resursointi liikuntaan -kokonaisuus	34
4.10	Analyyseja: resurssit, rakenteet, voimavarat	35
4.11	Lähdeluettelo, työryhmä, palaute ja lisätiedot	36
	Lähteet	36
5	Johtopäätökset	38
	Kati Lehtonen, Henni Syväoja, Salla Turpeinen & Tuomas Kukko	
	Lähteet	39

1 Johdanto

Kati Lehtonen, Henni Syväoja, Tuomas Kukko & Salla Turpeinen

Sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimen järjestämisvastuu on siirtynyt kunnilta ja kuntayhtymiltä 21 hyvinvointialueelle vuoden 2023 alusta lähtien. Uudistus muuttaa kuntien toimintaa ja taloutta merkittäväällä tavalla. Sote- ja pelastusalan henkilöstö siirtyy kokonaisuudessaan hyvinvointialueille kuten myös arviolta puolet käyttötalousmenoista. (Soteuudistus 2022.)

Sote-uudistuksen myötä kuntien tehtäväkokonaisuudessa korostuvat esimerkiksi koulutuksen järjestäminen, vapaa sivistystyö, taide-, kulttuuri- ja kirjastopalvelut sekä liikunta- ja nuorisopalvelut. Keskiössä ovat siis asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen tähtäävät toimet.

Yhtenä keskeisenä terveyttä ja hyvinvointia edistävänä kokonaisuutena ovat kuntien liikuntapalvelut ja yleisesti kuntien mahdollisuudet lisätä asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia liikunnan avulla. Tässä raportissa tarkastellaan sitä, minkälaisia toimijoita kunnat ovat liikunnan ja hyvinvoinnin edistäjinä. Raportti kokoaa yhteen Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likes-tulosalueen vuonna 2022 toteuttaman hankkeen *Kuntien liikunnan edistämisen rakenteet, resurssit ja voimavarat* (Kurre-hanke) toteutuksen ja keskeiset johtopäätökset. Hanketta on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö.

Hankeessa on ollut kolme kokonaisuutta: 1) hyvinvointikertomukset kuntien liikunnan edistämisen asiakirjoina 2) Kunta-Virvelin kehittäminen ja päivittäminen 3) kunta-analyysin pilotointi väestötutkimuksia, erilaisia tietokantoja ja dokumentteja hyödyntämällä.

Hankkeen luonne on ollut kokeileva. Tässä yhteydessä se on tarkoittanut kuntien liikunnan edistämiseen liittyvän tiedonkeruu- ja analysointimallin pilotointia kuntien tiedolla johtamisen tueksi. Tavoitteena on ollut, että hanke tuottaa kokonaiskuvan esimerkkikunnista niin vahvuuksien kuin kehittävien osa-alueiden näkökulmasta. Lisäksi hyvinvointikertomuksia on tarkasteltu liikunnan edistämisen näkökulmasta laajemmin sekä strategisina asiakirjoina että mahdollisina tutkimusaineistoina. Hankkeella on siten pyritty vastamaan valtionhallinnon informaatio-ohjauksen edellytyksiin. Sote-uudistus sekä hyvinvointialueita koskeva järjestäytyminen korostaa myös valtionhallinnon tarvetta pohtia uudenlaisia tapoja vahvistaa kuntia koskevaa ohjausta sekä kuntaosaamista (OKM 2022).

Tiedonkeruita ja kunta-analyysejä ovat ohjanneet seuraavat kysymykset:

- 1) Miten Suomen kunnat jakautuvat liikunnan ja hyvinvoinnin sekä elinvoimaisuuden perusteella?
- 2) Minkälaiset rakenne-, resurssi ja voimavaratekijät ohjaavat kuntien liikunnan toteutusta?
- 3) Minkälaisina terveyden ja hyvinvoinnin edistäjinä kunnat näyttäytyvät edellä kuvattujen osa-alueiden perusteella?

Raportissa tarkastellaan ensin hyvinvointikertomuksia kuntien liikunnan edistämisen strategisina asiakirjoina. Tämän jälkeen kuvataan kunta-analyysien toteutus. Kolmantena kokonaisuutena esitetään Jamkin ylläpitämän kuntien liikuntatietoa sisältävän Kunta-Virveli-tietokannan kehittäminen, minkä jälkeen esitetään yhteenveto ja analyysimallin jatkokehittämisideat.

Lähteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulossuunnitelma 2023. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:48*. Viitattu 20.12.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164518/OKM_2022_48.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Soteuudistus 2022. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksen verkkosivut. Viitattu 20.12.2022. <https://soteuudistus.fi/etusivu>.

2 Hyvinvointikertomukset kuntien liikunnan edistämisen asiakirjoina

Henni Syväoja, Tuomas Kukko, Kati Lehtonen & Salla Turpeinen

Kunnat ovat vastuussa asukkaidensa hyvinvoinnista. Hyvinvointikertomusten avulla saadaan yleiskuva kuntien strategisesta ajattelusta ja tavoitteista suhteessa kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseen. Liikunta on tärkeä tekijä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Liikunnan terveyshyödyt ovat tiedossa laaja-alaisesti, kuten myös ennaltaehkäisevä vaikutus esimerkiksi sydän- ja verisuonitauteihin, diabetekseen ja masennukseen (Warburton ym. 2006, 801). Lisäksi liikunnan edistämällä voidaan vaikuttaa kansantalouden kustannusten pienentymiseen (mm. Vasankari ym. 2018; Rütten ym. 2017) ja työkyvyn edistämiseen (mm. Grimani ym. 2019, 6).

Vähäinen fyysinen aktiivisuus, liikkumattomuus, aiheuttaa lisäkustannuksia terveydenhuollon suorissa kustannuksissa sekä tuottavuuskustannuksissa menetettyjen työpanosten osalta. Lisäksi liikkumattomuus aiheuttaa ikääntyneiden koti- ja laitoshoidon kustannuksia, syrjäytymisen kustannuksia sekä sosiaalietuuksien lisäkustannuksia. Vuosittaisten kustannusten ja tuottavuuden menetysten on arvioitu olevan Suomessa yhteensä 3,2–7,5 miljardia euroa (Vasankari ym. 2018). Hyvinvointikertomusten käyttö liikuntaan liittyvissä tutkimuksissa tai selvityksissä on ollut toiseksi vähäistä (ks. Syväoja ym. 2021). Kurre-hankkeen yksi tavoite on ollut tarkastella hyvinvointikertomuksia myös potentiaalisina liikunnan tutkimus-, arviointi- ja selvitystöihin liittyvinä aineistoina. Tässä artikkelissa tarkastelu kohdistuu sekä hyvinvointikertomusten sisältöihin että yleiskuvaukseen.

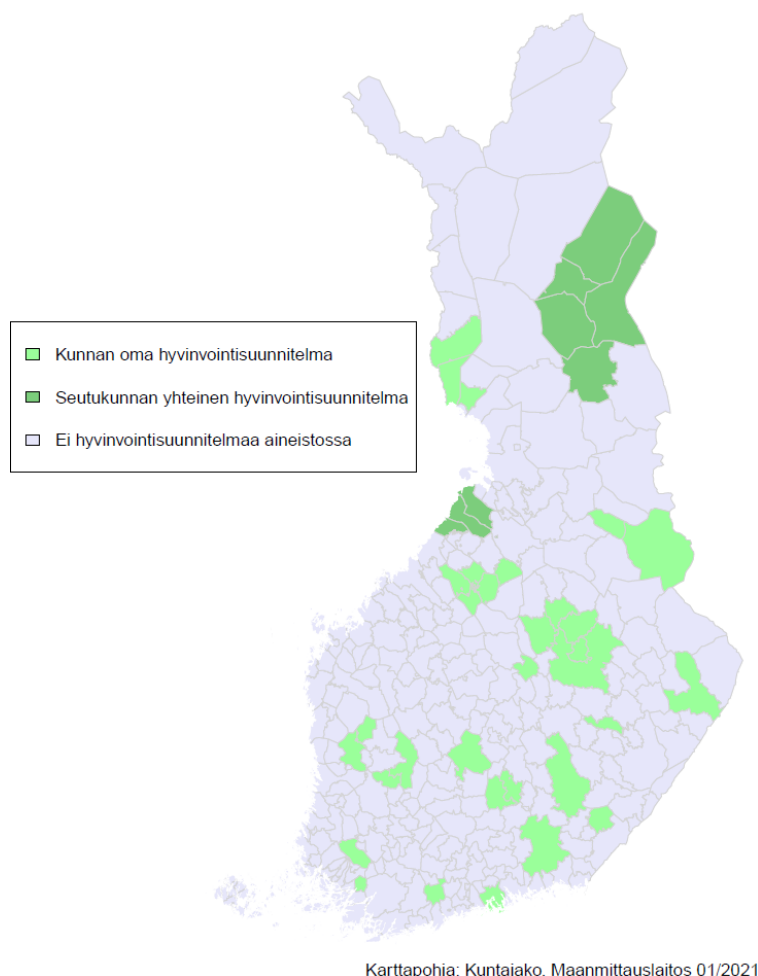
2.1 Mikä on hyvinvointikertomus?

Terveydenhuoltolaki (2010, 12 §) ja vuodesta 2023 eteenpäin laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021, 6 §) velvoittaa kuntia laatimaan laajan hyvinvointikertomuksen kerran valtuustokaudessa, ja sen tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään vuosittain kuntasuunnittelun yhteydessä. Hyvinvointikertomukseen kootaan monialainen tieto koskien kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä ja tehtyjä toimenpiteitä (Kauppinen & Hätönen 2014, 30). Laaja hyvinvointikertomus on osa kunnan strategista johtamista ja sen on tarkoitus toimia työvälineenä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelussa, seurannassa, arvioinnissa ja raportoinnissa (THL 2022). Laaja hyvinvointikertomus koostuu hyvinvointikertomus- ja hyvinvointisuunnitelmaosiosta.

Kuntaliiton tarjoama työväline laajan hyvinvointikertomuksen tekemiseen on sähköinen hyvinvointikertomus, johon on koottu indikaattoreiden avulla valmiiksi tietoa kunnan asukkaiden hyvinvoinnista. Sähköisen hyvinvointikertomuksen on tarkoitus nostaa esiin hyvinvoinnin taustatekijöitä, vahvuuksia ja kehittämistarpeita eri hallinnonaloilta. Tavoitteena on kaikkien hallinnonalojen osallistuminen ja sitoutuminen kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseen. (Kuntaliitto 2022.)

Tämän artikkelin aineistona ovat sähköiset hyvinvointikertomukset, jotka ovat näkyvillä www.hyvinvointikertomus.fi-sivustolla tai www.hyvinvointikertomus.fi-sivusto ohjaa kyseisten kuntien verkkosivuille, joista löytyvät niiden hyvinvointikertomukset. Yhteensä 34 kuntaa tai seutukuntaa oli laatinut kevään 2022 loppuun mennessä sähköisen hyvinvointikertomuksen vuosille 2021–2025 (kuva 1).

Liikuntatietoa ikäryhmittäin tarkastellaan laajojen hyvinvointikertomusten hyvinvointisuunnitelmaosioista. Tietoa on koottu liikuntaa koskevista tavoitteista, toimenpiteistä ja mittareista. Tietoa Liikkuvat-kokonaisuudesta ja Harrastamisen Suomen mallista on kerätty laajoista hyvinvointikertomuksista, hyvinvointikertomusosioista ja hyvinvointisuunnitelmaosioista. Valtakunnallisista ohjelmista on tarkasteltu myös Voimaa vanhuuteen -ohjelmaa, koska se oli aineistossa verraten usein esiintyvä ja kuvaa iäkkäiden liikunnan edistämisen politiikkatoimia kuntatasolla.

Kuva 1. Kunnat/seutukunnat, jotka ovat tehneet sähköisen hyvinvointikertomuksen 2021–2025.

2.2 Hyvinvointikertomusten liikuntatieto ikäryhmittäin

Hyvinvointisuunnitelmaosioista tarkasteltiin liikuntaa koskevaa tietoa yleisesti ikäryhmittäin. Tietoa kerättiin liikunnan tavoitteista, toimenpiteistä ja mittareista.

2.2.1 Lapset, nuoret ja perheet

Tavoitteet. Tavoitteissa korostuu lasten ja nuorten liikunnan lisääminen arjessa ja liikuntasuosituksen täyttäminen. Lisäksi tavoitteissa on mainittu lasten ja nuorten tukeminen terveellisissä elintavoissa sekä ylipainon vähentäminen. Useissa hyvinvointisuunnitelmissa tuodaan esiin lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien edistäminen, mutta liikuntaa on harvoin mainittu erikseen tässä yhteydessä. Tavoitteet määrittelevistä teksteistä ei selviä, ovatko kunnat ajatelleet liikunnan edistämisen sisältyvän automaattisesti harrastamisen kuvauksiin vai eivät. Tavoitteissa näkyy myös perheiden hyvinvoinnin edistäminen. Liikunta nähdään yhtenä osallisuutta lisäävänä tekijänä.

Toimenpiteet. Lasten ja nuorten sekä perheiden liikuntaa koskevissa toimenpiteissä on eriäviä keinoja lisätä liikuntaa. Toimenpiteet koskevat pitkälti liikunnan lisäämistä arjessa ja liikuntaan kannustavan toimintaympäristön kehittämistä. Arjessa liikunnan edistämisen toimenpiteitä ovat mm. liikkumisen huomiointi koulumatkoissa sekä pitkien välituntien mahdollistaminen ja ohjatun liikunnan järjestäminen välitunneilla. Toimintaympäristöä koskevissa toimenpiteissä on tuotu esiin liikuntapaikkojen ja leikkikenttien kehittäminen sekä niistä tiedottaminen. Lisäksi metsän ja luonnon hyödyntäminen liikkumisessa nähtiin liikuntaa lisäävänä toimenpiteenä. Jonkin verran kunnissa näkyi myös matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksien tarjoaminen vähän liikkuville lapsille ja nuorille.

Mittarit. Lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden osioissa yleisin käytetty mittari on Kouluterveyskysely, jonka avulla kartoitetaan muun muassa liikuntasuosituksen täyttävien osuutta, ylipainoisten osuutta sekä niiden oppilaiden osuutta, jotka kokevat terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Muina mittareina mainitaan Move!-mittaukset, koulun oppilaiden aktivointi koulumatkaliikuntaan, Liikkuvat-kokonaisuuden ohjelmia koskevat nykytilan arvioinnit ja pienten lasten fyysinen suorituskyky. Mittaritietona mainitaan myös lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden raportointi vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa asiakirjassa sekä kohdennettujen liikkumisryhmien järjestäminen kunnassa liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.

2.2.2 Työikäiset

Tavoitteet. Työikäisten liikunnan edistämisen tavoitteissa nousee selvimmin esiin työ- ja toimintakyvyn ylläpito ja kehittäminen. Tavoitteissa esiintyy myös aikuisten liikuntasuosituksen täyttyminen sekä terveelliset elintavat ja ylipainon ehkäiseminen. Yksittäisinä tavoitteina on mainittu liikuntaa tukevan toiminnan parempi kohdentaminen (seuranta, viestintä ja analyysi) sekä ohjatun ja omatoimisen höntsäliikunnan lisääntyminen eri lajeissa.

Toimenpiteet. Työikäisten liikunnan edistämisen toimenpiteissä korostuu työmatkakävelyn ja -pyöräilyn edistäminen sekä kevyen liikenteen väylien kehittäminen. Lisäksi liikuntaneuvonta sekä matalan kynnyksen liikuntaryhmät terveytensä kannalta liian vähän liikkuville mainitaan useamman kunnan kohdalla. Toimenpiteissä esiintyy myös työpäivän aikaisen liikunnan lisääminen esimerkiksi kävelykokousten tai istumisen tauottamisen muodossa sekä tiedon lisääminen erilaisista liikuntamahdollisuuksista.

Mittarit. Työikäisiä koskevissa osioissa käytetään vaihtelevasti monia erilaisia mittareita. Mittareina mainitaan esimerkiksi liikuntatapahtumien sekä tapahtumiin osallistuneiden määrä. Lisäksi

mittareita ovat työmatka- ja vapaa-ajanliikkumisen määrä sekä toteutuneet liikuntaryhmät ja liikuntaneuvonta. Työikäisille on tehty hyvinvointikyselyitä, ja liikuntapalveluista ja -paikoista kerätään palautetta asiakaspalautekyselyillä. Tehtyjen toimenpiteiden mittareina mainitaan ulkoilualuekartan julkaisu sekä laavujen ja ulkoilureittien asettaminen nähtäville esimerkiksi kirjastoon ja nettiin. Lisäksi työikäisiä koskevana mittarina kirjataan verenkiertoelinsairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien prosenttiosuus 16–64-vuotiaista.

2.2.3 Iäkkäät

Tavoitteet. Ikäihmisten liikunnan edistämisen tavoitteissa nousee esiin toimintakyvyn ylläpitäminen sekä kotona asuminen mahdollisimman pitkään. Tavoitteissa mainitaan ikääntyneiden kaatumisten ennaltaehkäisy ja liikunnan lisääminen. Lisäksi kirjataan ikäihmisten osallisuuden ja arkiaktiivisuuden lisääminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen liikunnan keinoin.

Toimenpiteet. Iäkkäiden liikunnan edistämisen toimenpiteissä mainitaan usein Voimaa vanhuuteen -ohjelma, jonka myötä ennaltaehkäisevät toimenpiteet, kuten tasapainoa ja voimaa kehittävä harjoitteet sekä kodin turvallisuus, on huomioitu. Toimenpiteissä näkyy myös maksuttomien (esim. uimahalli) ja matalan kynnyksen liikkumismahdollisuuksien tarjoaminen. Ikäihmisten toimenpiteissä tuodaan esiin liikuntapaikkojen esteettömyys ja levähdyspenkkien asettaminen liikuntareiteille.

Mittarit. Ikäihmisiä koskevana mittarina nousee yleisimmin esiin kaatumisiin ja putoamisiin liittyvien hoitajaksojen pituus yli 65 vuotta täyttäneillä. Lisäksi mittareina mainitaan ikäihmisille suunnattuihin tapahtumiin osallistuneiden määrä sekä seniorineuvolatoiminnan käynnistäminen. Lisäksi liukuasteiden määrä ja Voimaa vanhuuteen -ohjelman toimenpiteiden toteutuminen ovat ikäihmisten osioiden mittareita hyvinvointikertomuksissa.

2.2.4 Kaikki ikäryhmät

Tavoitteet. Kaikkien ikäryhmien liikunnan edistämisen tavoitteissa nousee selvimmin esiin lähiympäristöjen kehittäminen liikkumiseen kannustaviksi, muun muassa ulkoliikuntapaikkojen ja retkeilyreittien rakentaminen ja kunnossapito sekä Kansanterveyttä metsästä -toimintamalli. Tavoitteissa kirjataan lisäksi arkiliikkumiseen kannustaminen kävely- ja pyöräteiden kunnossapidolla sekä esteettömyyden lisäämisellä. Tavoitteissa nousee esiin myös liikuntasuosittelun täyttämisen, yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääminen sekä liikuntapalveluista ja -reiteistä tiedottaminen.

Toimenpiteet. Kaikkia ikäryhmiä koskevissa toimenpiteissä mainitaan useimmin lähiliikuntapaikkojen kehittäminen, mikä sisältää muun muassa lenkkipolkujen, retkikohteiden ja hiihtolatujen ylläpidon sekä leikki- ja liikuntapuistojen kehittämisen. Lisäksi monissa kunnissa kirjataan kävelyn ja pyöräilyn edistäminen ja reittien esteettömyys. Toimenpiteissä nousee esiin myös liikuntapaikoista tiedottaminen ja opasteet reiteillä. Yhteisöllisyyttä pyritään lisäämään liikuntatapahtumilla, ja osallisuutta edistetään liikunta- ja seurafoorumien sekä kuntakyselyjen avulla.

Toimenpiteissä mainitaan erityisryhmien huomiointi ja matalan kynnyksen liikunnan tarjoaminen. Jotkut kunnat kirjaavat myös liikunnan huomioimisen kunnan strategiatyössä, mihin toimenpiteinä mainitaan esimerkiksi liikunnan edistämistä vastaavien viranhaltijoiden osallistuminen ennakkovaikutusten arviointiin, liikuntaseurojen ja järjestöjen yhteistyö, liikunnan edistämistä käsittelevä

poikkihallinnollinen työryhmä, liikuntatietoja koskeva seuranta sekä kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden raportointi talousarviokirjassa.

Mittarit. Kuntaliiton tarjoama työväline Sähköinen hyvinvointikertomus ohjaa mittareiden valintaa kuntien hyvinvointikertomuksissa. Kaikkia ikäryhmiä koskevia mittareita ovat yleisimmin TEAvii-sari-tulokset sekä puistojen ja lähiliikuntapaikkojen saavutettavuus. Lisäksi uudet kävely- ja pyöräilyreittien väylät sekä niiden käyttäjämäärät ovat hyvinvointikertomuksissa käytettyjä mittareita, kuten myös liikuntaryhmien ja -tapahtumien osallistujamäärät sekä kuntalaispalautteet, liikuntakyselyt ja seurafoorumien toteutuminen. Mittarina käytetään myös kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvausta, joka on kirjattu kunnan hyvinvointikertomukseen tai muuhun vastaavaan.

2.3 Liikkuvat-kokonaisuus ja Harrastamisen Suomen malli kuntien hyvinvointikertomuksissa

Liikkuvat-kokonaisuutta ja Harrastamisen Suomen mallia koskeva tieto kerättiin aineistosta haku- toiminnon avulla. Haussa huomioitiin myös Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman aiempi nimi Ilo kasvaa liikkuen. Lisäksi koottiin tiedot Voimaa vanhuuteen -ohjelmasta, koska se aineiston analysointivaiheessa osoittautui iäkkäiden liikunnan edistämistoimena verraten yleiseksi. Tarkasteltavana olivat laajat hyvinvointikertomukset, sisältäen niin hyvinvointikertomusosion kuin hyvinvointisuunnitelmaosion. Tietoa kerättiin määrällisessä muodossa laskemalla mainintojen määriä sekä laadullisessa muodossa arvioimalla tavoitteita ja toimenpiteitä.

Taulukko 1. Liikkuvat-kokonaisuuden, Harrastamisen Suomen mallin ja Voimaa vanhuuteen -ohjelman mainintojen määrät kuntien sähköisten hyvinvointikertomusten eri osioissa.

Ohjelma	Laaja hyvinvointikertomus	Hyvinvointikertomusosio	Hyvinvointisuunnitelmaosio
Liikkuva varhaiskasvatus N (%)	10 (29 %)	9 (26 %)	5 (15 %)
Liikkuva koulu N (%)	15 (44 %)	13 (38 %)	6 (18 %)
Liikkuva opiskelu N (%)	8 (24 %)	7 (21 %)	3 (9 %)
Fiksusti kouluun N (%)	1 (3 %)	1 (3 %)	0 (0 %)
Liikkuva aikuinen N (%)	4 (12 %)	1 (3 %)	3 (9 %)
Liikkuva perhe N (%)	0	0	0
Voimaa vanhuuteen N (%)	10 (29 %)	10 (29 %)	5 (15 %)
Ikiliikkuja	1 (3 %)	0	1 (3 %)
Harrastamisen Suomen malli N (%)	21 (62 %)	13 (38 %)	15 (44 %)

Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma mainitaan laajoissa hyvinvointikertomuksissa kymmenen kertaa, hyvinvointikertomusosiossa yhdeksän kertaa ja suunnitelmaosiossa viisi kertaa (taulukko 1). Hyvinvointikertomusosioissa mainitaan yleisesti, että varhaiskasvatusyksiköt ovat mukana Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa, ja että varhaiskasvatuksen liikuntaympäristöjä ja toimintakulttuuria on kehitetty Liikkuvan varhaiskasvatuksen mukaisesti. Osa kunnista kirjaa, että ohjelmatietoja ja nykytilan arviointia hyödynnetään kuntien hyvinvointitiedolla johtamisessa. Lisäksi varhaiskasvatuksen liikuntavälineistöä on lisätty, henkilökuntaa ja työntekijöitä koulutettu sekä lapsia ja huoltajia osallistettu liikunnalliseen toimintaan. Hyvinvointisuunnitelmaosioissa kirjataan, että ylläpidetään ja vahvistetaan liikkuvan varhaiskasvatuksen toimintamalleja, koulutetaan henkilöstöä liikunnallisuuden tukemiseen ja seurataan toimintamallia säännöllisesti Nykytilan arvioinnin avulla.

Liikkuva koulu -ohjelma mainitaan laajoissa hyvinvointikertomuksissa 15 kertaa, hyvinvointikertomusosiossa 13 kertaa ja hyvinvointisuunnitelmaosiossa 6 kertaa. Hyvinvointikertomusosioissa maininta tarkoittaa lyhyesti sen kirjaamista, että kunnat ovat mukana Liikkuva koulu -ohjelmassa. Osa kunnista kirjaa, että käytössä ovat toiminnalliset oppitunnit, välituntiliikuntaa on lisätty ja liikuntavälinehankintoja tehty. Osa kunnista tuo esiin, että toiminnassa mukana olevat koulut arvioivat säännöllisesti toimintaansa, esimerkiksi kuvaamalla opettajien koulutuksen tilaa ja rehtoreiden sitoutuneisuutta. Hyvinvointisuunnitelmaosioissa kunnat tuovat esiin, että luotuja toimintamalleja ylläpidetään ja vahvistetaan. Nykytilan arvioinnin avulla seurataan ja kehitetään toimintamalleja, muun muassa vähentämällä istumista, aktivoimalla iltapäivätoimintaan ja lisäämällä koulumatkaliikkumista.

Liikkuva opiskelu -ohjelman mainintoja on laajoissa hyvinvointikertomuksissa 8, hyvinvointikertomusosioissa 7 ja hyvinvointisuunnitelmaosioissa 3. Hyvinvointikertomusosiossa tuodaan esiin, että tavoitteena on ollut lisätä liikuntaa ohjelman avulla; on tehty liikuntavälinehankintoja, muistutettu taukoliikunnasta ja istumisen tauottamisesta sekä aloitettu muun muassa personal trainer -palvelut ja liikuntatutor-toiminta. Korona-aika näkyy etätoteutus-vaihtoehtojen mainintoina, esimerkiksi liikuntatutoreiden jakamat etäopetuksen taukoliikuntavinkit ja fysioterapiaopiskelijoiden tarjoama yksilöllinen etähyvinvointineuvonta. Hyvinvointisuunnitelmaosioissa mainitaan, että toimintamallin toteutusta tehostetaan ja se juurrutetaan osaksi toisen asteen oppilaitoksia. Toimintamallin toteutumista arvioidaan Nykytilan arvioinnin avulla.

Fiksusti kouluun -ohjelma on mainittu yhden kunnan hyvinvointikertomusosiossa. Toimenpiteenä kirjataan koulumatkapöyryilyn edistäminen.

Liikkuva aikuinen -ohjelma on mainittu neljän kunnan laajassa hyvinvointikertomuksessa, joista yhdessä maininta on hyvinvointikertomusosiossa ja kolmessa hyvinvointisuunnitelmaosiossa. Hyvinvointikertomusosion maininnassa sanotaan, että tavoitteena on ohjelman avulla edistää vähän liikkuvan aikuisväestön liikunnallista elämäntapaa. Hyvinvointisuunnitelmaosioiden maininnoissa tuodaan esiin, että ylläpidetään ja vahvistetaan toimintamallia sekä kannustetaan työpäivän aikaiseen aktiiviseen työkuulttuuriin, muun muassa kävelykokousten ja istumisen vähentämisen keinoin.

Liikkuva perhe -ohjelmasta ei ollut ollenkaan mainintoja.

Voimaa vanhuuteen -ohjelma on mainittu kymmenessä laajassa hyvinvointikertomuksessa, kymmenessä hyvinvointikertomusosiossa ja viidessä hyvinvointisuunnitelmaosiossa. Hyvinvointikertomusosioissa korostuu vertaisliikunnanohjaajien kouluttaminen ja heidän vetämät ryhmät, kuten

kävely-, kuntosali- ja tehoarjoitteluryhmät. Lisäksi ulkoiluystävöiminta on yleistä. Muina toimenpiteinä mainitaan voima-, tasapaino- ja liikkuvuusharjoittelun tarjoaminen ikäihmisille. Myös liikuntaneuvonta on hyvinvointikertomusten mukaan aloitettu muutamassa kunnassa osana Voimaa vanhuuteen -ohjelmaa. Hyvinvointisuunnitelmaosioissa mainitaan pyrkimys kehittää ja juurruttaa toimintaa. Toimintamalli pyritään huomioimaan niin vanhushpalveluissa kuin kotona. Lisäksi mainitaan, että myös kotona asuvat muistisairaat tulisi huomioida muun muassa ulkoilun ja kodin turvallisuuden osalta. Suunnitelmaosioissa näkyy lisäksi kertomusosioiden tavoin vertaisohjaajatoiminnan kehittäminen sekä ikäihmisten voima- ja tasapainoharjoittelun tukeminen.

Ikiliikkuja-ohjelma on mainittu yhden kunnan hyvinvointisuunnitelmaosiossa. Tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa luotuja toimintamalleja ja juurruttaa ohjelma osaksi ikäihmisten arkea.

Harrastamisen Suomen malli mainitaan laajoissa hyvinvointikertomuksissa 21 kertaa, hyvinvointikertomusosiossa 13 kertaa ja hyvinvointisuunnitelmaosiossa 15 kertaa. Hyvinvointikertomusosioissa ja -suunnitelmaosioissa korostuvat ilmaiset harrastusmahdollisuudet ja vähintään yhden harrastuksen tarjoaminen jokaiselle lapselle ja nuorelle koulupäivän yhteydessä. Hyvinvointikertomusosioissa tulee esiin, että malli on alkanut kunnissa pilotointina. Kerhotoiminnassa korostetaan liikunnallisia sisältöjä, ja lasten ja nuorten toiveita kerhojen sisällöistä on selvitetty. Hyvinvointisuunnitelmaosioissa kirjataan yhteistyö eri toimijoiden kanssa edistämään harrastustoimintaan osallistumista. Muutamat kunnat asettavat tavoitteekseen kuulla lasten ja nuorten toiveita harrastuksissa. Lisäksi harrastamisen malli nähdään keinona lisätä lasten ja nuorten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. (ks. Syväoja ym. 2021).

2.4 Yhteenveto hyvinvointikertomuksista liikunnan edistämisen asiakirjoina

Liikuntalain (390/2015) tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa. Lain mukaan kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioiden ottaen. Hyvinvointikertomuksissa liikunnan edistäminen on huomioitu melko yleisesti, kun tarkastelussa on eri ikäryhmät.

Vastaavasti esimerkiksi hyvinvointisuunnitelmissa kirjataan muutama maininta liikuntamahdollisuuksien tarjoamisesta erityisryhmille, mutta esimerkiksi maahan muuttaneille suunnattu liikunta ei näy hyvinvointisuunnitelmissa. Liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpitäminen, erityisesti lähiliikuntapaikat, on hyvin huomioitu hyvinvointisuunnitelmissa ja toimenpiteet on asetettu kaikkia ikäryhmiä koskeviksi.

Seuratoiminnan ja järjestöjen yhteistyön edistäminen näkyy jonkin verran hyvinvointisuunnitelmissa. Kunnan asukkaiden osallistaminen liikuntaa koskeviin päätöksiin on hyvinvointikertomusten liikuntaosioiden kirjausten perusteella melko vähäistä, mutta osallisuus on usein mainittu myös

yleisenä toimenpiteenä, jolloin se ei tule esiin liikuntaa koskevissa toimissa. Eri toimialojen yhteistyö liikunnan edistämässä ei sekään esiinny hyvinvointisuunnitelmissa.

Työikäisiä koskevia suoraan liikuntatottumuksiin tai liikuntasuosittelun täyttymiseen viittaavia indikaattoreita ei hyvinvointikertomuksissa juuri ollut. Ikäihmisillä käytetyin indikaattori on kaatumisiin ja putoamisiin liittyvien hoitajaksojen määrä. Työikäisten ja ikäihmisten liikuntaindikaattoreita tai liikuntatottumuksiin viittaavia indikaattoreita näyttää olevan heikosti saatavilla, minkä vuoksi kunnat tukeutuvat pääasiassa liikuntaryhmien ja -paikkojen käyttäjämäärätietoihin. Myöskään mittarit kunnittain eivät ole yhdenmukaiset. Lasten ja nuorten liikuntaindikaattoreita on paremmin tarjolla kuin muissa ikäryhmissä, muun muassa Kouluterveyskysely ja Move!-mittaukset. Jatkossa olisikin tarvetta erityisesti työikäisten ja iäkkäiden kuntakohtaisten liikuntaindikaattoreiden kehittämiselle.

Liikkuvat-kokonaisuuteen kuuluvia ohjelmia mainitaan vaihtelevasti laajoissa hyvinvointikertomuksissa. Selvästi eniten mainintoja on Liikkuva koulu -ohjelmasta (15/34) ja vähiten Fiksusti kouluun -ohjelmasta (1/34). Liikkuva perhe -ohjelmaa ei mainittu ollenkaan. Ohjelmia koskevissa tavoitteissa ja toimenpiteissä ei ole suurta vaihtelua hyvinvointikertomus ja -suunnitelmaosioiden välillä. Suunnitelmaosioissa korostuu enemmän ohjelmien seuranta ja Nykytilan arvioinnit. Harrastamisen Suomen malli on mainittu 21 laajassa hyvinvointikertomuksessa. Ohjelmia koskevat tavoitteet ja toimenpiteet ovat laajoissa hyvinvointikertomuksissa pitkälti samoja kuin valtionhallinto on kirjannut, mikä osoittaa toimintamallin uutuutta ja paikallisen soveltamisen vähyyttä. Harrastamisen Suomen malli on vahvistumassa kansallisena ohjelmalla, joten kuntien omat erityispiirteet ja tarpeet tulevat todennäköisesti jatkossa paremmin esiin myös strategiaperustalla kirjattuna.

Lähteet

Grimani, A., Aboagye, E. & Kwak, L. 2019. The effectiveness of workplace nutrition and physical activity interventions in improving productivity, work performance and workability: a systematic review. *BMC Public Health* 19(1676).

Kauppinen, T. & Hätönen, H. 2014. Hyvinvointikertomus kunnan asukkaiden hyvinvoinnin kuvaajana. *Premissi, terveys- ja sosiaalialan johtamisen erikoisjulkaisu* 9(5), 29–34.

Kuntaliitto 2022. Sähköinen hyvinvointikertomus. Viitattu 7.12.2022.

<https://www.hyvinvointikertomus.fi/>.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.

Rütten, A., Abu-Omar, K., Burlacu, I., Schätzlein V. & Suhrcke, M. 2017. Are Interventions Promoting Physical Activity Cost-Effective? A Systematic Review of Reviews. *Gesundheitswesen* 79(S 01).

Syvöja, H., Kukko, T., Turpeinen, S. 2022. Harrastamisen Suomen malli tuloillaan hyvinvointikertomuksiin. *Liikunta ja tiede* 59(5), 48–50.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022. Kunnan hyvinvointikertomus. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Viitattu 23.11.2022.

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/kunnan-hyvinvointikertomus>.

Vasankari, T., Kolu, P., Kari, J., Pehkonen, J., Havas, E., Tammelin, T., Jalava, J., Koski, H., Pihlainen, K., Kyröläinen, H., Santtila, M., Sievänen, H., Raitanen, J. & Tokola, K. 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018*.

Warburton, D. E.R., Nicol, C. W. & Bredin, S. S.D. 2006. Health benefits of physical activity: the evidence. *Canadian Medical Association Journal* 174(6), 801–809.

3 Kuntien voimavarat, resurssit ja rakenteet

Tuomas Kukko, Henni Syväoja, Salla Turpeinen & Kati Lehtonen

Kurre-hankkeessa pilotoitiin kuntien liikunnan edistämisen voimavarojen, resurssien ja rakenteiden määrittely liikunnan edistämisen näkökulmasta sekä se, kuinka kunnat voitaisiin ryhmitellä ja/tai tyypitellä näiden ominaisuuksien perusteella. Pilotti toteutettiin keräämällä syventäviä liikuntatietoja esimerkkikunnista hyödyntämällä valmiiksi luokiteltuja TEAviisarin, Kunta-Virvelin ja hyvinvointikertomusten tietoja.

Kunnat valittiin siten, että aluksi poimittiin neljä hyvinvointialuetta eri puolilta Suomea. Tämän jälkeen kunkin hyvinvointialueen sisältä valittiin suuri kunta, keskisuuri kunta ja pieni kunta. Näin pyrittiin takaamaan monipuolinen otos kuntia liikunnan tiedonkeruun ja luokittelun menetelmien testaamiseksi.

Pohjoisesta mukaan päätyi Lapin hyvinvointialue ja sen kunnat Rovaniemi, Kemi ja Ylitornio. Etelästä valittiin Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, josta kunnat Espoo, Kauniainen ja Inkoo. Idästä mukana analyyseissa on Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen kunnat Joensuu, Kontiolahti ja Ilo-mantsi. Lännestä valittiin Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue ja kunnat Seinäjoki, Kauhava ja Teuva. Kuntien perustietoja on koottu taulukkoon 2. Neljän hyvinvointialueen pienten kuntien (Teuva, Ylitornio, Inkoo ja Ilo-mantsi) asukasluvut olivat keskenään samaa suuruusluokkaa, samoin kuin keskisuurten kuntien (Kauhava, Kemi, Kauniainen ja Kontiolahti) asukasluvut. Neljän suuren kunnan asukasluvut vaihtelivat enemmän.

Kuntien ryhmittelyä varten voimavarojen, resurssien ja rakenteiden indikaattorimuuttujat yhteismitallistettiin välille 0–100 pistettä. Seuraavissa kappaleissa listataan osa-alueiden indikaattorit sekä niiden pisteytyksen menetelmät.

Taulukko 2. Perustietoja voimavarojen, rakenteiden ja resurssien analyysin otoksen kunnista.

Hyvinvointialue	Kunta	Tilastollinen kuntaryhmitys	Asukasmäärä Alle 18-vuotiaiden	
			yhteensä	määrä
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue	Kauhava	Taajaan asutut kunnat	15414	2962
	Seinäjoki	Kaupunkimaiset kunnat	63916	13162
	Teuva	Maaseutumaiset kunnat	5003	860
Lapin hyvinvointialue	Kemi	Kaupunkimaiset kunnat	20196	3476
	Rovaniemi	Kaupunkimaiset kunnat	62858	12232
	Ylitornio	Maaseutumaiset kunnat	3847	473
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue	Espoo	Kaupunkimaiset kunnat	287612	64551
	Inkoo	Maaseutumaiset kunnat	5065	971
	Kauniainen	Kaupunkimaiset kunnat	10054	2283
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue	Ilo-mantsi	Maaseutumaiset kunnat	4593	516
	Joensuu	Kaupunkimaiset kunnat	76437	12513
	Kontiolahti	Taajaan asutut kunnat	14612	3714

3.1 Voimavarat

Liikunnan voimavaroiksi määriteltiin tietoja kunnan alueella toimivista liikuntaseuroista, kunnan liikuntapaikoista ja niiden käyttömaksuista erityisesti lapsilla ja nuorilla, avaintiedot liikunnan alan henkilöstöstä sekä koulujen liikunnan edistämisen toimenpiteistä. Tiedot kerättiin THL:n Terveystiedon edistämisen tietopalvelu TEAviisarista (THL 2022), Likesin seuratietokannasta (Jamk 2022) sekä Likesin Kunta-Virvelistä (Jamk 2022). TEAviisarin ja Kunta-Virvelin käyttämät liikuntapaikkatiedot on alun perin hankittu Jyväskylän yliopiston LIPAS-liikuntapaikkatietokannasta (Jyväskylän yliopisto 2022). Kunkin voimavarojen muuttujan lähdetieto on mainittu taulukossa 2.

Koulujen liikuntasalien sekä urheilu- ja pallokenttien lasten ja nuorten käyttömaksut pisteytettiin TEAviisarin ratkaisun mukaisesti: *puuttuva tieto tai markkinahintaiset vuorot* nolla pistettä, *osittain tuettu vuoromaksu* 33 pistettä, *muodollinen vuoromaksu* 67 pistettä, *maksuttomat vuorot* 100 pistettä. Liikuntapaikkojen lukumäärä kunnassa skaalattiin tuhatta asukasta kohden, minkä jälkeen se pisteytettiin kuten TEAviisarissa: tilastollisen kuntaryhmituksen sisällä kunta-aineistoon asetettuihin kynnyksiarvoihin perustuen mahdolliset arvot olivat nolla, 50 tai 100 pistettä. Lisäksi liikuntapaikkojen lukumäärä asukasta kohden huomioitiin absoluuttisena, ilman kuntaryhmituksen vaikutusta, ja jatkuva arvo skaalattiin välille 0–100 aineiston jakauman katkaisupisteisiin perustuen kuten seuraavan luvun jatkuville muuttujille on kuvattu (ks. 3.2 Rakenteet).

Liikunnan hallinnon ja suunnittelun sekä liikunnanohjauksen henkilöstön henkilötyövuodet skaalattiin kunnan asukasmäärällä ja pisteytettiin TEAviisarin raja-arvoilla (0, 50 tai 100 pistettä). Uimahallien lasten ja nuorten käyttömaksut saivat niin ikään suoraan TEAviisarin pisteytyksen. Pisteytyksessä otettiin huomioon eri ikäluokkien mahdollisesti poikkeavat käyttömaksut. Pisteytys annettiin tällä osa-alueella yhden pisteen tarkkuudella, ja pisteskaalan ääripäät ovat yli seitsemän euron hinta (75 pistettä) ja ilmainen käyttö (100 pistettä).

Seuratoiminnan ulkopuolella olevien lasten ja nuorten liikkumisryhmien pisteytys on suoraviivainen: TEAviisarin vastaus ”kyllä” tuottaa 100 pistettä ja vastaus ”ei” tuottaa nolla pistettä. Samaa proseduuria noudattelee koulujen liikunnan edistämisen toimenpiteiden pisteytys, mutta tähän analyysiin valittujen viiden indikaattorin arvo kunnassa on kunkin kysymyksen ”kyllä”-vastausten osuus vastanneista kouluista.

Taulukko 3. Kunnan liikunnan edistämisen voimavarojen muuttujat.

Voimavarat	Aihepiiri	Indikaattori	Vuosi	Lähde
Voimavara 1	Lasten ja nuorten harjoitusvuoromaksut	Koulujen liikuntasalit	2022	TEAvisari
Voimavara 2	Lasten ja nuorten harjoitusvuoromaksut	Urheilu- ja pallokentät	2022	TEAvisari
Voimavara 3	Liikuntapaikat	Liikuntapaikat yhteensä /1000 asukasta kuntaryhmittäin pisteytettynä	2022	TEAvisari, LIPAS
Voimavara 4	Henkilöstö	Liikunnan hallinnon ja suunnittelun ammattihenkilöitä	2022	TEAvisari
Voimavara 5	Henkilöstö	Liikunnanohjaushenkilöstöä	2022	TEAvisari
Voimavara 6	Liikuntapaikkojen käyttömaksut	Uimahallin käyttömaksut, lapset ja nuoret	2022	TEAvisari
Voimavara 7	Urheiluseurat	Seurojen lkm, kpl ja 10000 asukasta kohden	2021	Seuratietokanta
Voimavara 8	Liikuntapaikat	Liikuntapaikat tuhatta asukasta kohden	2022	Kunta-Virveli, LIPAS
Voimavara 9	Lasten ja nuorten liikunta	Liikkumisryhmiä seuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille	2022	TEAvisari
Voimavara 10	Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet	Koulun pihan kehittäminen liikkumiseen innostavaksi, houkuttelevaksi lähiliikuntapaikaksi, % kouluista	2022	TEAvisari
Voimavara 11	Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet	Sisäliikuntatilojen hyödyntäminen liikuntatuntien ulkopuolella koulupäivän aikana, % kouluista	2022	TEAvisari
Voimavara 12	Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet	Oppilaiden aktivointi koulumatkaliikuntaan, % kouluista	2022	TEAvisari
Voimavara 13	Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet	Pitkät liikuntavälitunnit, % kouluista	2022	TEAvisari
Voimavara 14	Koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet	Oppilaiden koulutus liikunnan vertaisohjaajiksi (välituntiliikuttajat), % kouluista	2022	TEAvisari

3.2 Rakenteet

Kunnan liikunnan rakenteiksi määriteltiin liikunnan edistämisen strategioiden indikaattoreita TEAvisarista (THL 2022), väestöpohjan tietoja Kunta-Virvelistä (Jamk 2022, Tilastokeskus 2022) sekä kunnittaisia tietoja valtakunnallisista liikunnan edistämisen ohjelmista. Ohjelmiin rekisteröitymisiä haettiin Liikkuva koulu -kokonaisuuden Rekisteröitymis-Virvelistä ja Harrastamisen Suomen mallista (Jamk 2022; Syväoja, Kukko & Turpeinen 2022). Liikuntaneuvonnan saatavuus tarkistettiin Liikkuva aikuinen -ohjelman raportista (Kivimäki, Tuunanen & Nirhamo 2022). Tarkemmat tiedot indikaattoreista sekä aineistokohtaiset viittaustiedot on koottu taulukkoon 3.

TEAvisarin kysymykset kunnan liikuntasuunnitelmasta sekä hyvinvointikertomuksesta pisteytettiin suoraviivaisesti lähdedatan mukaisesti: ei nolla pistettä, kyllä 100 pistettä. Poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan saatavuudelle toteutettiin sama pisteytys riippumatta siitä, onko kunnan liikuntaneuvonta vakiintunutta vai hankkeistettua.

Harrastamisen Suomen malliin osallistuminen pisteytettiin mallissa mukana olon keston perusteella seuraavasti: *ei vielä mukana mallissa* nolla pistettä, *yhtenä lukuvuonna mukana* 33 pistettä, *kahtena lukuvuonna mukana* 67 pistettä, *kaikkina kolmena lukuvuonna mukana* 100 pistettä. Muut rakenteiden muuttujat – eli väestön rakennemuuttujat sekä Liikkuvan koulun ja Liikkuvan varhaiskasvatuksen ohjelmiin rekisteröitymisen intensiteetit – pisteytettiin vertaamalla esimerkkikuntien indikaattorien arvoja koko maan kuntien jakaumien neljännesten katkaisupisteisiin.

Pisteytys oli seuraava: *indikaattorin arvo nolla* nolla pistettä, *indikaattorin arvo suurempi kuin nolla mutta korkeintaan maan kuntien alakvartiili* 25 pistettä, *indikaattorin arvo suurempi kuin alakvartiili mutta korkeintaan mediaani* 50 pistettä, *indikaattorin arvo suurempi kuin mediaani mutta korkeintaan yläkvartiili* 75 pistettä, *indikaattorin arvo suurempi kuin yläkvartiili* 100 pistettä. Alakvartiili on järjestetyn aineiston 25 prosentin katkaisupiste, mediaani järjestetyn aineiston keskimäinen arvo eli 50 prosentin katkaisupiste ja yläkvartiili vastaavasti 75 prosentin katkaisupiste.

Taulukko 4. Kunnan liikunnan edistämisen rakenteiden muuttujat.

Rakenteet	Aihepiiri	Indikaattori	Vuosi	Lähde
Rakenne 1	Liikunnan edistäminen strategioissa	Kunnalla on liikuntasuunnitelma tai kehittämisohjelma	2022	TEAvisari
Rakenne 2	Hyvinvointikertomus	Sisältyykö viimeksi laadittuun kunnan hyvinvointikertomukseen tai muuhun vastaavaan kuvaus kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta?	2022	TEAvisari
Rakenne 3	Väestön rakenne	Asukastiheys/km ²	2020	Kunta-Virveli, Tilastokeskus
Rakenne 4	Väestön rakenne	Keskitulo € / asukas (18 v täyttäneet)	2020	Kunta-Virveli, Tilastokeskus
Rakenne 5	Väestön rakenne	Korkeakoulutus (%)	2020	Kunta-Virveli, Tilastokeskus
Rakenne 6	Väestön rakenne	Alle 18-vuotiaiden osuus (%)	2020	Kunta-Virveli, Tilastokeskus
Rakenne 7	Liikuntaneuvonta	Kunnassa on saatavilla poikkihallinnollinen liikuntaneuvonta	2021	Kunta-Virveli, Liikkuva Aikuinen
Rakenne 8	Harrastamisen Suomen malli	Kunta ollut mukana Harrastamisen Suomen mallissa 0/1/2/3 lukuvuotta	2019–2022	Syväoja, Kukko, Turpeinen 2022
Rakenne 9	Liikkuvat -kokonaisuus	Rekisteröityneet LV (yksikköjä ohjelmassa sataa 0–6-vuotiasta lasta kohden)	2022	Rekisteröitymis-Virveli
Rakenne 10	Liikkuvat -kokonaisuus	Rekisteröityneet LK, osuus kouluista (https://www.liikkuvakoulu.fi/lahdemukaan)	2022	Rekisteröitymis-Virveli

3.3 Resurssit

Liikunnan resurssit määritettiin kunnan liikunnan rahoitusten perusteella. Indikaattorimuuttujina käytettiin kolmea Kunta-Virvelistä poimittua muuttujaa (Jamk 2022). Muuttujat olivat liikunnan kehittämisyhteistyön myöntösumma skaalattuna lasten ja nuorten määrällä kunnassa, liikuntapaikkarakentamisen avustukset skaalattuna lasten ja nuorten määrällä kunnassa sekä kuntien käyttötalouden liikunnan toimialan kulubudjetti asukasta kohden (taulukko 4).

Kaikki kolme muuttujaa pisteytettiin samalla logiikalla kuin rakenneosion jatkuvat muuttujat: kunnan numeerista arvoa verrattiin koko maan jakauman neljännesten jakopisteisiin (alakvartiili, mediaani ja yläkvartiili). Mahdolliset indikaattorin pistemäärät olivat näin ollen 0, 25, 50, 75 tai 100 pistettä.

Taulukko 5. Kunnan liikunnan edistämisen resurssien muuttujat.

Resurssit	Aihepiiri	Indikaattori	Vuosi	Lähde
Resurssi 1	Liikunnan valtionavustukset	Myönnetty avustus alle 18-vuotiasta kohden (kehittämisasiavustukset 2017–2021)	2017–2021	Kunta-Virveli, Aviavustukset
Resurssi 2	Liikunnan valtionavustukset	Myönnetty avustus alle 18-vuotiasta kohden (liikuntapaikkarakentaminen 2017–2021)	2017–2021	Kunta-Virveli, Aviavustukset
Resurssi 3	Kuntien resursointi	Kuntien käyttötalous, toimintakulut per asukas	2020	Kunta-Virveli, Tilastokeskus

3.4 Kuntien luokittelu tulosten perusteella

Kuntien voimavarojen, rakenteiden ja resurssien indikaattorimuuttujien 0–100 pisteen välille skaalatut pistemäärät on esitetty taulukossa 5. Taulukon solujen väriskaalaa voi käyttää hahmottamaan kuntien hajontaa tai samankaltaisuutta kunkin osion sisällä. Varsinainen numeerinen analyysi toteutettiin laskemalla kuntien indikaattorien keskiarvot osioittain (Taulukko 6) ja vertaamalla osioiden keskiarvoja kahden muuttujan nelikenttäpohjalla. Syvällisempää määrällistä analyysia ei pidetty tässä menetelmäpilotissa tarpeellisena otoksen ollessa verraten pieni. Oleellista onkin havainnoida visuaalisen esityksen pohjalta, voiko valittujen indikaattorien perusteella saada kuntia erotettua toisistaan ja mahdollisesti jaettua toisistaan erottuviin ryhmiin.

Taulukko 6. Kuntien liikunnan edistämisen rakenteiden, voimavarojen ja resurssien indikaattorien arvot koodattuna välille 0–100. Pidemmät selitteet rakenteille, resursseille ja voimavaroille on kuvattu taulukoissa 4–7.

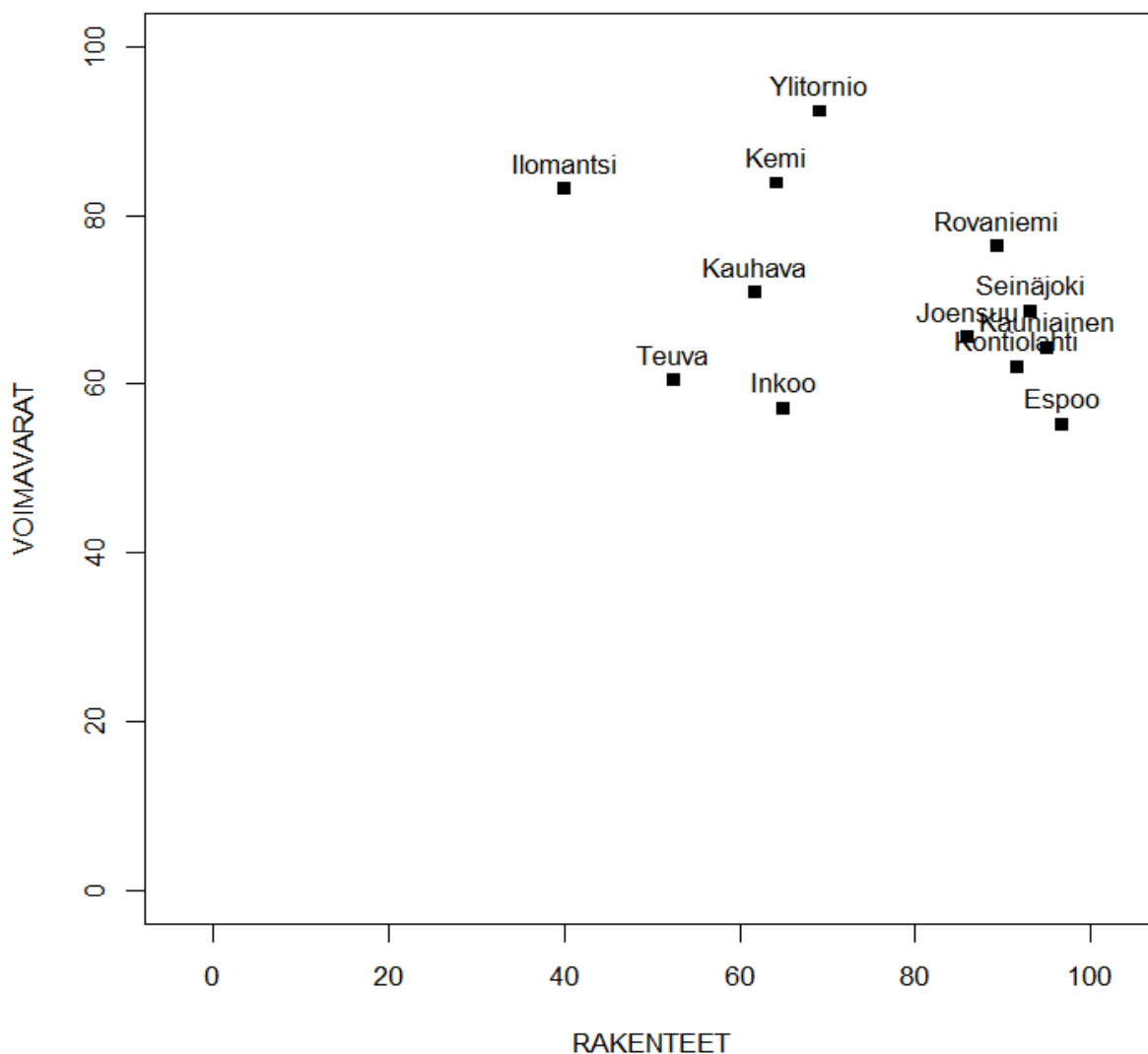
Rakenteet	Kauhava	Seinäjoki	Teuva	Kemi	Rovaniemi	Ylitornio	Espoo	Inkoo	Kauniainen	Ilova	Ilomantsi	Joensuu	Kontio-lahti
Rakenne 1: suunnitelma	100	100	100	0	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Strategia 2: hyvinvointikertomus	100	100	100	100	100	100	100	0	100	0	100	100	100
Rakenne 3: asukastiheys	75	100	50	100	50	25	100	75	100	25	100	100	75
Rakenne 4: keskitulo	50	100	25	50	75	50	100	100	100	25	50	100	100
Rakenne 5: korkeakoulutus	50	100	25	75	100	25	100	100	100	25	100	100	100
Rakenne 6: alle 18-vuotiaat	75	75	50	50	75	25	100	75	100	25	50	100	100
Rakenne 7: liikuntaneuvonta	0	100	0	100	100	100	100	0	100	100	100	100	100
Rakenne 8: HSM-lukuvuodet	67	100	67	67	100	67	100	100	100	0	67	100	100
Rakenne 9: LV-rekisteröityminen	75	75	75	0	100	100	75	0	50	0	100	100	50
Rakenne 10: LK-rekisteröityminen	25	81	33	100	93	100	93	100	100	100	93	93	91
Voimavarat	Kauhava	Seinäjoki	Teuva	Kemi	Rovaniemi	Ylitornio	Espoo	Inkoo	Kauniainen	Ilova	Ilomantsi	Joensuu	Kontio-lahti
Voimavara 1: vuoromaksut	100	100	100	100	100	100	67	100	67	100	100	100	100
Voimavara 2: vuoromaksut	100	100	100	100	100	100	67	100	67	100	100	100	100
Voimavara 3: liikuntapaikat	100	50	0	50	100	100	0	50	0	100	50	100	100
Voimavara 4: henkilöstö	0	0	50	50	100	50	50	50	100	100	50	100	0
Voimavara 5: henkilöstö	67	33	100	100	67	100	33	0	100	100	0	100	67
Voimavara 6: uimahallimaksu	100	89	88	88	89	92	88	0	91	89	90	90	0
Voimavara 7: urheiluseurat	75	50	25	100	50	100	25	100	100	75	50	50	25
Voimavara 8: liikuntapaikat	75	25	50	25	25	100	25	100	25	100	25	100	75
Voimavara 9: liikumisryhmät	100	100	100	100	100	100	100	0	100	100	100	100	0
Voimavara 10: koulun piha	75	97	100	100	85	100	78	33	25	100	72	100	91
Voimavara 11: koulun sisäliikuntatila	75	83	100	100	70	100	59	100	50	100	60	100	91
Voimavara 12: koulumatkaliikunta	50	93	0	100	67	50	65	67	100	100	68	100	82
Voimavara 13: koulun välitunnit	12	79	33	80	59	100	67	100	50	0	76	100	82
Voimavara 14: koulun vertaisohjaus	62	62	0	80	56	100	49	0	25	0	76	100	55
Resurssit	Kauhava	Seinäjoki	Teuva	Kemi	Rovaniemi	Ylitornio	Espoo	Inkoo	Kauniainen	Ilova	Ilomantsi	Joensuu	Kontio-lahti
Resurssi 1: kehittämisavustukset	25	75	50	75	75	100	25	50	100	25	50	100	50
Resurssi 2: rakentamisavustukset	100	75	0	75	50	100	75	0	0	0	75	100	50
Resurssi 3: kuntien käyttötalous	25	75	50	100	75	100	100	25	100	100	100	100	100

Taulukko 7. Kuntien indikaattorimuuttujien osioiden keskiarvo.

Kunta	Rakenteet	Voimavarat	Resurssit
Kauhava	61,7	70,8	50,0
Seinäjoki	93,1	68,6	75,0
Teuva	52,5	60,4	33,3
Kemi	64,2	83,8	83,3
Rovaniemi	89,3	76,3	66,7
Ylitornio	69,2	92,3	100,0
Espoo	96,8	55,2	66,7
Inkoo	65,0	57,1	25,0
Kauniainen	95,0	64,3	66,7
Ilomantsi	40,0	83,1	41,7
Joensuu	86,0	65,5	75,0
Kontiolahti	91,6	62,0	66,7

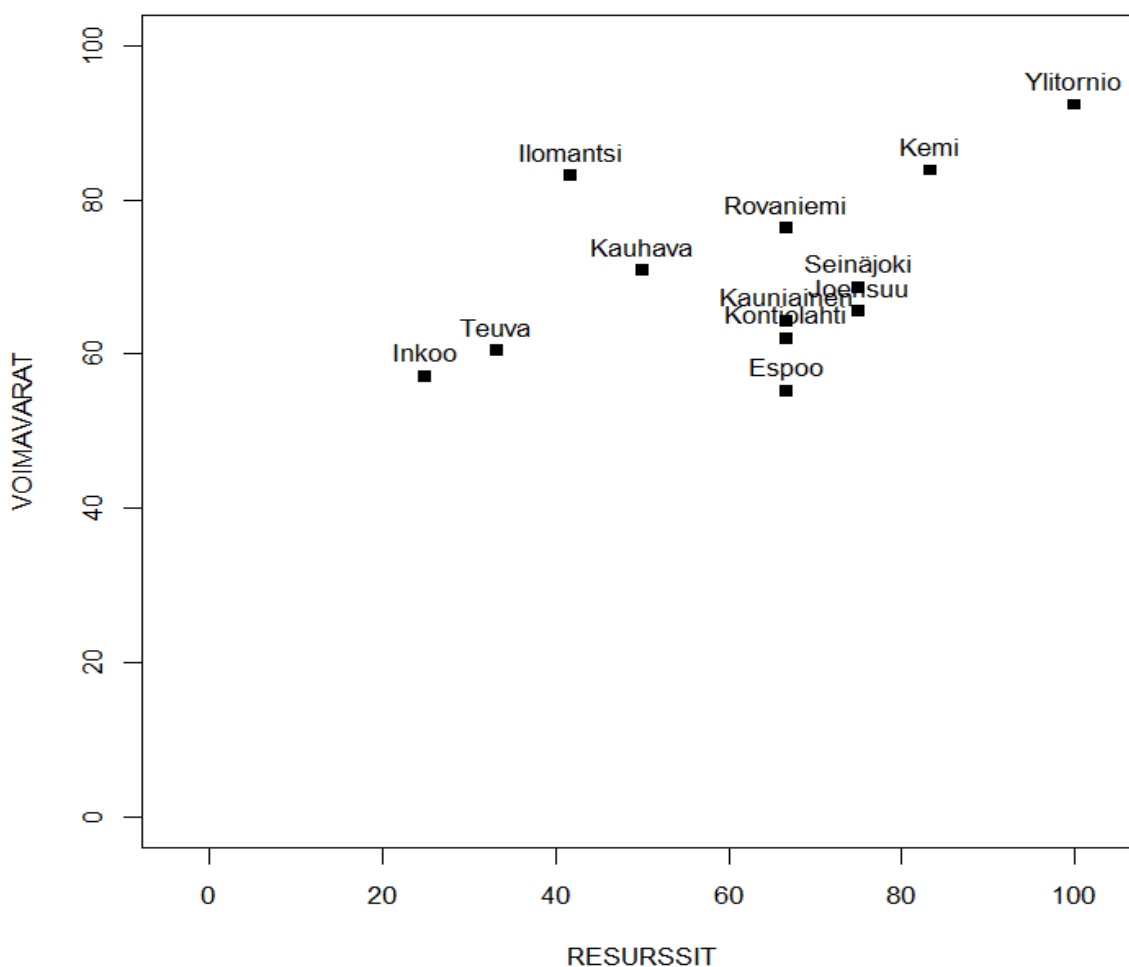
Nelikentät kuntien jakautumisesta kunkin kolmen osioista muodostuvan muuttujaparin suhteen on esitetty hajontakuvinoina (Kuvio 1, Kuvio 2 ja Kuvio 3). Kuviossa 1 havaitaan, että suuret kunnat (Rovaniemi, Espoo, Seinäjoki ja Joensuu) asettuvat rakenteidensa ja voimavarojensa suhteen melko samalle alueelle. Lisäksi Kauniainen ja Kontiolahti ovat suurten kuntien kanssa jokseenkin samassa ryppäessä, jota voisi luonnehtia liikunnan edistämisen rakenteiltaan todella hyväksi (arvot yli 85 pistettä) ja voimavaroiltaan kohtalaiseksi (arvot noin välillä 55–75).

Ylitornio ja Kemi erottuvat omaksi kuntapariksi rakenteiltaan kohtalaisina ja voimavaroiltaan todella hyvinä. Kauhava, Inkoo ja Teuva ovat liikunnan rakenteiltaan ja voimavaroiltaan kohtalaisella tasolla ja erottuvat omana kolmikkonaan edellä mainittuja kuntaryhmiä heikompina. Ilomantsin liikunnan voimavarat liikuntapaikkoineen ovat hyvällä tasolla, mutta rakenteista erityisesti väestöpohjan tunnusluvut sekä lasten ja nuorten liikunnan edistämisen ohjelmiin kuulumisen heikko taso vie kunnan selvästi erilleen Ylitornion ja Kemin lukemista.

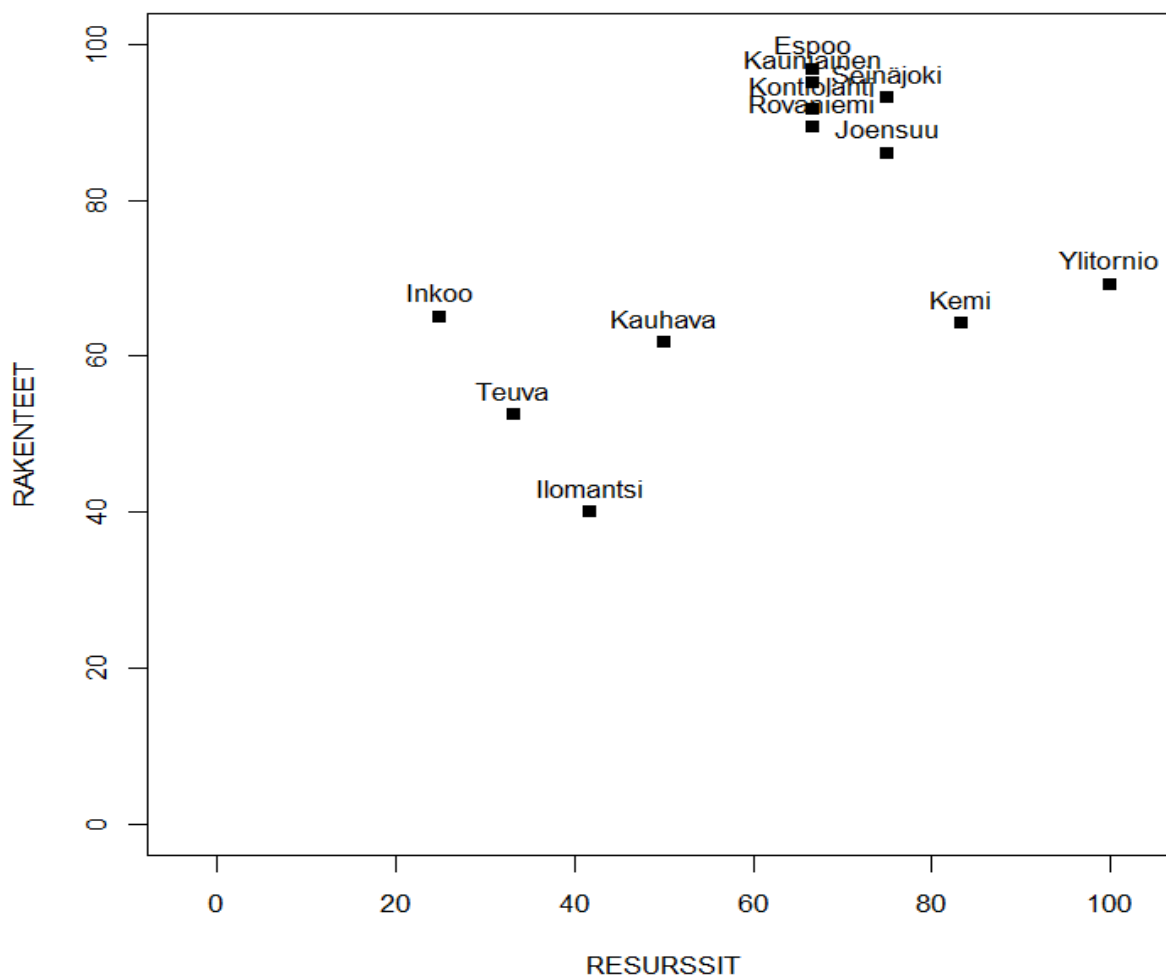
Kuvio 1. Kuntien rakenteiden ja voimavarojen hajontakuvi.

Kun kuntien ryhmittelyssä huomioidaan liikunnan resurssit ja voimavarat (kuvio 2), Kemi ja Ylitornio pysyvät omana parinaan, jolla voimavarojen ohella myös resurssit eli liikunnan valtionavustukset sekä kunnan käyttötalous liikunnan toimialalla ovat väestöön suhteutettuna todella hyvällä tasolla. Kuuden kunnan ryhmä (Rovaniemi, Espoo, Seinäjoki, Joensuu, Kauniainen ja Kontiolahti) pysyy myös ennallaan, sillä väestöön suhteutetut liikunnan resurssit ovat niissä hyvin samankaltaisesti kohtalaisella tasolla. Sen sijaan Kauhava erottuu resursseiltaan parempana kuin Inkoo ja Teuva. Ilomantsi on resursseiltaan Kauhavaa jäljessä, mutta erottuu kuitenkin tässä vertailussa selvästi heikoimmiksi jäävistä Teuvasta ja Inkoosta.

Kuvio 2. Kuntien resurssien ja voimavarojen hajontakuvi.

Kolmas kahden indikaattorien keskiarvomuuttujien tarkastelu (Kuvio 3) ei oletettavastikaan voi tuottaa yllätyksiä, sillä tarkastelun muuttujat, liikunnan resurssit ja rakenteet, ovat olleet jo kertaalleen tarkasteltavana. Ylitornion ja Kemin vahvuusalue (resurssit) ja kuuden kunnan (Rovaniemi, Espoo, Seinäjoki, Joensuu, Kauniainen ja Kontiolahti) todella hyvän tason rakenteelliset tekijät pitävät nämä kuntaryhmät erillään toisistaan ja erityisesti muista vertailun kunnista. Muista kunnista Kauhava näyttäytyy resurssien sekä rakenteiden suhteen kohtalaisena, kun muut kolme jäljellä olevaa kuntaa (Inkoo, Teuva ja Iloanta) ovat joko rakenteiden tai resurssien valossa heikommalla tasolla.

Kuvio 3. Kuntien resurssien ja rakenteiden hajontakuvi.

Lähteet

Kivimäki, S., Tuunanen, K. & Nirhamo, E. 2021. Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2021. Liikkuva aikuinen -ohjelma. Viitattu 21.12.2022. Viitattu 21.12.2022. https://liikkuva aikuinen.fi/wp-content/uploads/2022/04/Tyoikaisten_liikuntaneuvonnan_tila_2021.pdf.

Kunta-Virveli 2022. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.12.2022. <https://www.likes.fi/tutkimus/kunta-virvelin-kehittaminen/>.

LIPAS Liikuntapaikat. Jyväskylän yliopisto 2022. Viitattu 21.12.2022. <https://www.lipas.fi/liikuntapaikat>.

Rekisteröitymis-Virveli. 2022. Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien rekisteröitymistilastot. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 22.12.2022. <https://www.liikkuvakoulu.fi/lahdemukaan>.

Seuratietokanta. 2022. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.12.2022. www.seuratietokanta.fi.

Syvöja, H., Kukko, T. & Turpeinen, S. 2022. Harrastamisen Suomen malli tuloillaan hyvinvointiker-
tomuksiin. *Liikunta ja tiede* 59(5), 48–50.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022. Terveystiedon aktiivisuuden tietopalvelu TEAvii-
sari.fi. Viitattu 21.12.2022. <https://teaviisari.fi>.

Tilastokeskus 2022. Paavo – Postinumeroalueittainen avoin tieto. Viitattu 21.12.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto_2022/.

4 Kuntien liikuntatieto Kunta-Virvelissä

Tuomas Kukko, Henni Syväoja, Salla Turpeinen & Kati Lehtonen

Kunta-Virveli (Jamk 2022) kokoaa valtakunnallisesti saatavilla olevaa tietoa liikunnan edistämisestä Suomen kunnissa. Palvelu uudistettiin täysin Kurre-hankkeen alkuvaiheessa. Kunta-Virveli on toteutettu Microsoftin PowerBI-ohjelmistolla (Microsoft PowerBI Desktop, v. 2.108 08/2022), joka on tarkoitettu interaktiivisten liiketoimintatiedon hyödyntämisen (engl. business intelligence, BI) alustojen rakentamiseen. Alustalle on koottu tietoja eri lähteistä kootuista noin kahdestakymmenestä Excel-laskentataulukosta sekä kunta-, maakunta- ja hyvinvointialueiden karttapohjat.

Palvelussa kunnittaista liikunnan edistämisen tietoa esitetään karttakuvien, infograafien ja taulukoiden avulla, ja käyttäjä voi itse suodattaa tietoa haluamallaan aika- ja/tai aluerajauksella. Useista tilastolähteistä Virveliin on integroitu esimerkiksi

- monipuolinen tietopaketti kuntien väestöpohjasta, myös postinumeroalueittain
- kuntien saamat liikunnan kehittämisen ja liikuntapaikkarakentamisen valtionavustukset
- liikuntapaikkojen lukumäärä-, sijainti- ja tyyppitiedot
- Liikkuva koulu -ohjelman verkosto sekä Nykytilan arvioinnin indeksit
- Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman verkosto sekä Nykytilan arvioinnin indeksit
- Liikkuva opiskelu -ohjelman verkosto sekä Nykytilan arvioinnin indeksit
- kuntien poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan tila ja saatavuus
- Kouluterveyskyselyn liikunta- ja terveyskysymysten sekä Move!-mittausten tulosten koontia
- aikuisten liikkumisen ja terveyden FinSote-kyselyn koontia.

Tässä artikkelissa kuvataan Kunta-Virveli-palvelun taustat ja tavoitteet, Kurre-hankkeessa tehdyt päivitystyöt sekä palvelun nykyinen sisältö.

4.1 Kunta-Virvelin taustat ja tavoitteet

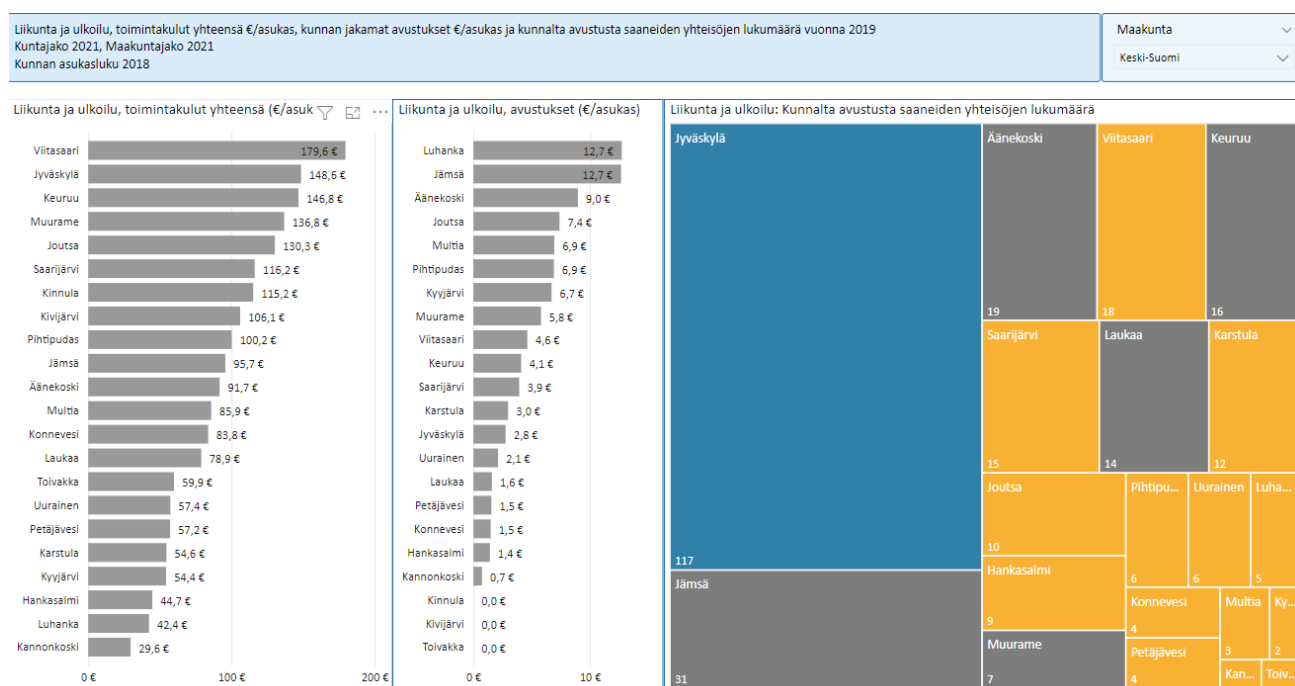
Kunta-Virvelin kehittäminen aloitettiin vuonna 2019 Likesin hankkeessa *Liikunnan ja hyvinvoinnin tietoaalusta ja toimintaprosessi Keski-Suomessa*. Hanketta rahoitti Keski-Suomen liitto. Tuolloin Kunta-Virveli-palvelu keskittyi asukkaiden arkiliikuntaa ja edistämistä kuvaavan maakunnallisen tiedon etsimiseen ja keruuseen. Hankkeen loppuraportissa (Likes 2019, julkaisematon) mainitaan, että ”tietoaalustan ensimmäinen versio julkaistiin joulukuussa 2019 kaikkien Keski-Suomen kuntien kokeiltavaksi”. Palvelun kehittäminen jatkui Keski-Suomen Liikunnan (KesLi) ja Likesin yhteisessä hankkeessa *Liikunnasta hyvinvointia Keski-Suomeen* (KesLi 2022). Hanketta rahoitettiin maakuntaliiton Keski-Suomen kehittämisrahastosta. Palvelu keskittyi tuolloin edelleen maakunnan kuntien liikuntatiedon hyödyntämiseen liikunnan edistämisessä.

Useimmat palvelun aineistoista olivat jo tuolloin noudettavissa avoimilta rajapinnoilta Keski-Suomen ohella koko maan kunnille. Palvelussa olikin joillakin sivuilla suodatin maakunnan valintaan, ja Keski-Suomi oli valittu oletuksena näkyville ensimmäisenä (kuva 2). Koko maan kunnittainen tai maakunnittainen tieto oli karttapohjalla näkyvillä suoraan seitsemällä raporttisivulla, saatavissa

näkyville valikon kautta osalla sivuista (6), kun osa tietöalustan sivuista (4) oli räätälöity ainoastaan Keski-Suomen kunnille.

Joulukuussa 2021 aloitetussa Kurre-hankkeessa keskeiseksi teemoiksi Kunta-Virveliin asetettiin tietopohjan valtakunnallisen kattavuuden kehittäminen sekä hyvinvointialuekohtaisen tietopohjan kokoaminen. Kunta-Virvelin valtakunnallisia täydennyksiä ja sisällöllisiä lisäyksiä oli vuoden 2022 alussa niin paljon, että palvelu laadittiin uudelleen alusta alkaen aiempia kehitysversioita mukailleen.

Kunta-Virvelin tieto on ensimmäisistä kehitysversioista lähtien keskittynyt tilasto- ja rekisteritietoon sekä julkisista dokumenteista saatavilla oleviin aineistoihin esimerkiksi liikunnan valtionavustuksista. Verrattuna esimerkiksi THL:n TEAvisari.fi-palveluun (THL 2022d), Kunta-Virveliin on integroitu hyvin vähän kuntien itse tuottamaa tietoa. Kyselypohjaiset Kunta-Virvelin tiedot ovatkin hankittu joko kuntalaisilta (esim. FinSote, Kouluterveyskysely) tai kunnan kouluilta, varhaiskasvatuksen yksiköistä tai oppilaitoksista (Liikkuva koulu -kokonaisuuden nykytilan arvioinnit).

Kuva 2. Kunta-Virvelin aiemmassa versiossa kunnittaista liikunnan tietoa. Esimerkiksi kuvan kuntien liikunnan ja ulkoilun toimintakulujen tilasto esitettiin oletuksena Keski-Suomen kunnista. Sivun oikean yläkulman valikosta oli valittavissa muiden maakuntien tilastonäkymä. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin ensimmäisestä versiosta.

4.2 Kunta-Virvelin päivittäminen

Kurre-hankkeen yhteydessä Kunta-Virvelin päivitystyössä keskeisimmät uudistukset olivat 1) kokonaisvaltainen palvelun rakenteen uudistaminen, 2) olemassa olevien aineistojen päivitys ja laajenus koko Suomen kuntia kattavaksi sekä 3) uusien tietojen integrointi palveluun.

Palvelun rakenne uudistettiin täysin. Aiemmassa Kunta-Virvelin versiossa palvelun etusivulla oli numeroitu sisällysluettelo, joka ei noudattanut täysin temaattista logiikkaa. Esimerkiksi liikunta-paikkojen tietoja oli raportin sivuilla 4 ja 15, väestöpohjaa kuvattiin kunnittain sivulla 2 ja maakunnittain sivulla 16. Osa aineistoista oli maakunnallisen rahoituksen tuoman alueellisen fokuksen johdosta poimittu vain Keski-Suomen maakunnasta.

Uudessa päivityksessä palvelun etusivu on visuaalinen sisällysluettelo (kuva 3), jossa temaattiset kokonaisuudet on esitetty suurina painikkeina, joiden alla olevat pienemmät painikkeet johtavat yksittäisen aineiston raporttisivulle. Uutena raportin kaikilla sivuilla on oikean yläkulman navigointipainikkeet, joilla pääsee palvelun etusivulle, lisätietosivulle tai palaamaan edelliselle sivulle.

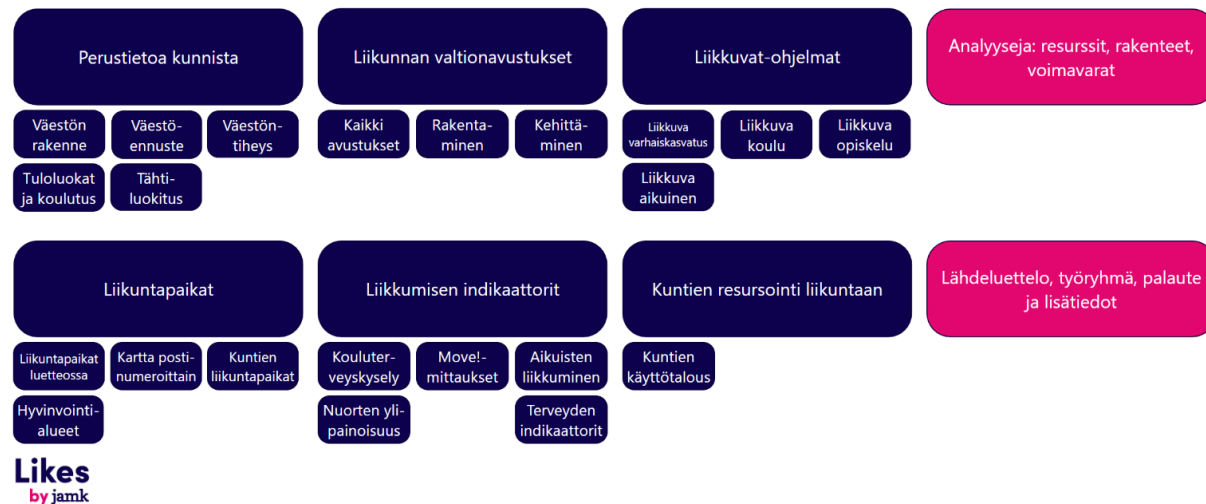
Navigoinnin lisäksi päivityksessä keskeinen uudistus palvelun rakenteeseen on jokaisella sisältösivulla mukana kulkevat alalaidan suodattimet, joiden kautta käyttäjä voi valita haluamansa aluerajauksen. Rajaus kulkee mukana läpi raportin, eli kaikkien sivujen tietosisällöt kohdentuvat valinnan perusteella, mikä mahdollistaa esimerkiksi yhden kunnan tai hyvinvointialueen tarkastelun eri sivuilla yhdellä valinnalla. Kaikki tietosisällöt ovat nyt saatavilla kaikkiin maakuntiin, joitakin puuttuvan tiedon tilanteita lukuun ottamatta.

Hallintoaluetasojen lisäksi suodattimissa on valittavissa tilastollinen kuntaryhmitys (kaupunkimaiset kunnat / taajaan asutut kunnat / maaseutumaiset kunnat) sekä Suomen Kuvalehden kuntakokoonneen tähtikuntastatus (ks. 4.4 Perustietoa kunnista -kokonaisuus). Rakenteellisten uudistusten lisäksi värimaailma muutettiin Jamkin brändivärien mukaiseksi.

Kunta-Virveli – Liikunnan edistämisen tunnuslukuja kunnista

Tervetuloa Kunta-Virveleihin. Kokoamme, yhdistämme ja analysoimme liikunnan edistämisen tilastotietoja niin, että tietoa olisi helppo hyödyntää päätöksenteossa kunnissa, hyvinvointialueilla, valtionhallinnossa ja järjestöissä.

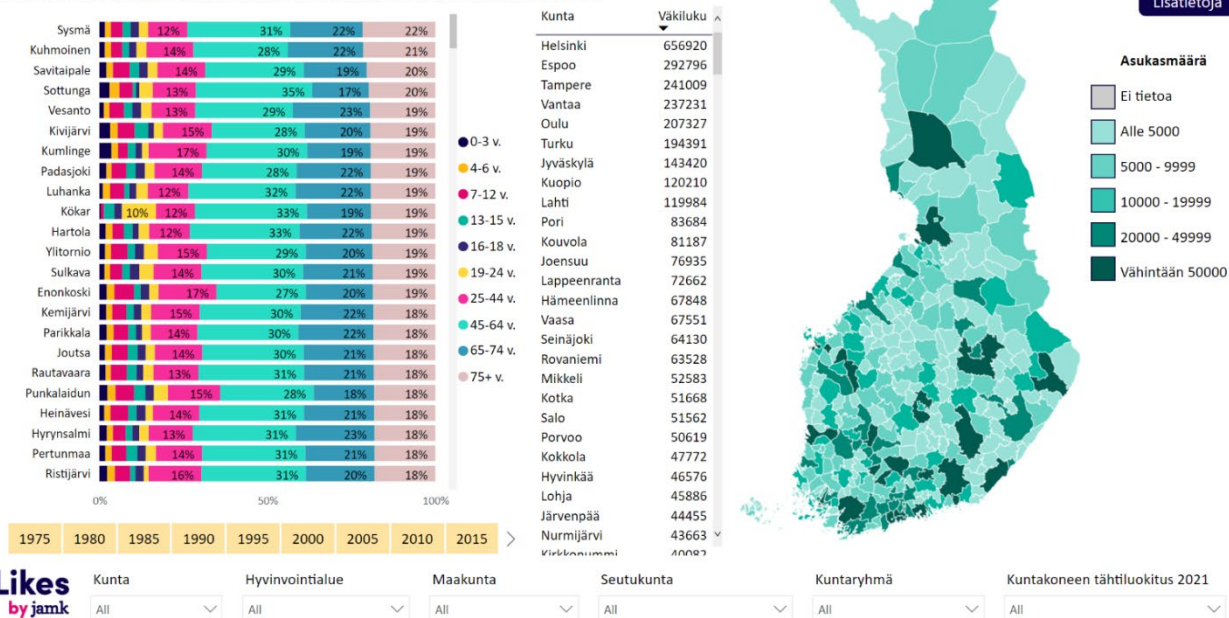
Virveli on edellisen kerran päivitetty 5.12.2022. Aineistokohtaiset tiedot päivityksistä löytyy lähdeluettelosta.

[Takaisin](#)
[Lisätietoja](#)

Kuva 3. Kunta-Virvelin uudistettu etusivu on järjestetty temaattisiin kokonaisuuksiin. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

Perustietoa kunnista - väestö

Väestötiedot vuoteen 2020 asti ja väestöennuste vuodesta 2025 alkaen. Kaaviossa väestön rakenne ja kartalla sekä taulukossa asukasmäärä kunnittain. Tilastokeskus, 2022. Karttapohja: kuntarajat, Maanmittauslaitos 2021.

Kuva 4. Kunta-Virvelin päivitetyllä sisältösivulla on vähemmän sisältöä, mutta aiempaa luettavamassa muodossa. Navigointipainikkeet mahdollistavat palaamisen edelliselle vierailulle sivulle, etusivulle tai palvelun lisätietosivulle. Sivun alareunan suodattimet ovat vakio- ja muotoiset jokaisella sivulla. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

Seuraavissa luvuissa esitellään Kunta-Virvelin päivitettyt ja uudet aineistot lähteineen. Ensin esitellään kuntajakoperusteiset hallintoalueet, minkä jälkeen tietosisällöt siten, että kukin kappale sisältää yhden palvelun etusivulle nostetun temaattisen kokonaisuuden.

4.3 Hallintoalueet ja karttapohjat

Kuntapohjaisen alueluokituksen (Tilastokeskus 2022a) aineisto läpi leikkaa kaikki tilastosisällöt. Alueluokitusdataan liitettiin Virvelin päivityksessä Kuntien ja hyvinvointialueiden välinen luokitusavain (Tilastokeskus 2022c). Päivityksen seurauksena Kunta-Virveliin saatiin luotua kaavioita hyvinvointialueiden kuntien vertailuista sekä esitettyä tietoa hyvinvointialueiden karttapohjalla. Kunta-Virvelin kunta- ja maakuntakartat on noudettu Maanmittauslaitoksen karttapalvelusta (Maanmittauslaitos 2022) ja hyvinvointialueiden sekä postinumeroalueiden karttapohjat Tilastokeskuksen paikkatietopalvelusta (Tilastokeskus 2022e).

Kaikki karttapohjat (postinumeroalue-, kunta-, hyvinvointialue- ja maakuntarajat) on haettu edellä mainituista palveluista shapefiles-vektorigrafiikkana. Karttapohjille on tehty seuraavat operaatiot ennen Kunta-Virveliin vientiä:

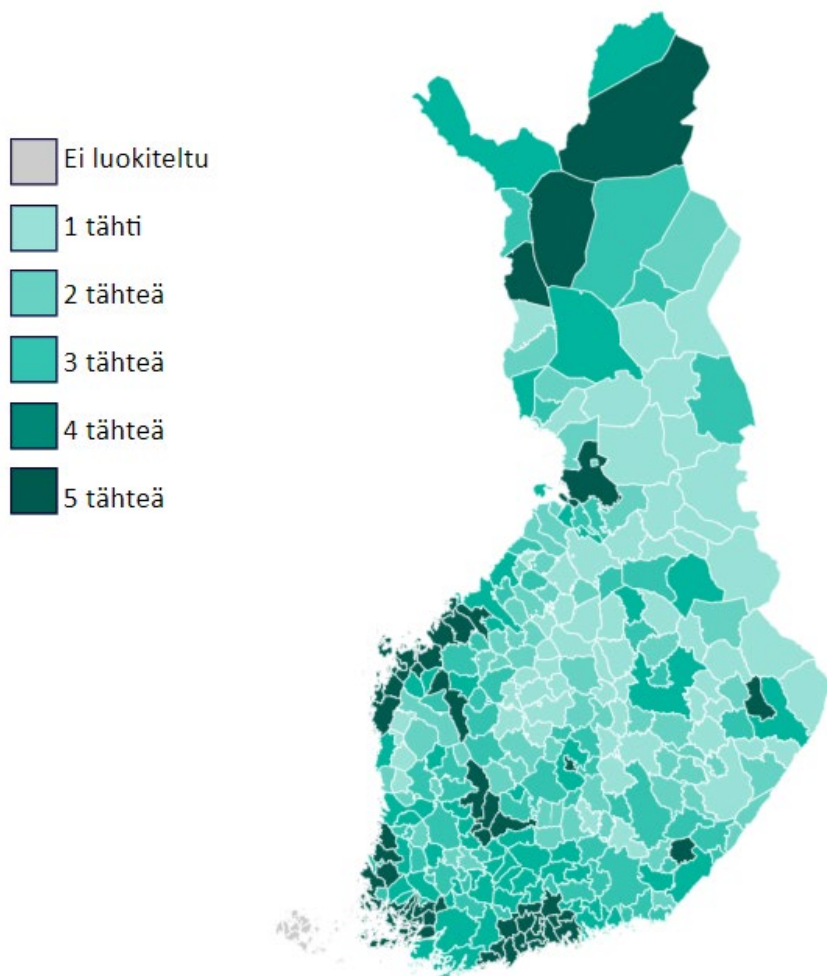
- Kartat on ladattu MapShaper-palveluun (<https://mapshaper.org/>).
- Karttoja on kevennetty (leikattu 60 % karttapisteistä) MapShaperin valmiilla simplify-toiminnolla.
- Kevennetyt karttapohjat on ladattu R-ohjelmaan shapefiles-paketin avulla.
- Merialueiden kartat on ladattu, ja niillä on leikattu hallintoalueiden karttoja.
- R-ohjelmasta on kirjoitettu uudet karttapohjat shapefiles- sekä SVG-muodoissa.

Shapefiles-formaatti on saatavilla suoraan R:n paketin avulla. SVG-formaatin karttapohjien laadinta on itse koodattu, ja toteutus tehty R-kielellä. Lisäksi yhden karttaversiot on luotu TopoJSON-muotoon MapShaper-sovelluksella. Kunta-Virvelissä käytetään tässä vaiheessa SVG-muotoisia karttapohjia, jotka ovat yhteensopivia Synoptic Panel -visualisointipohjan (OKViz) kanssa, johon saa määritettyä alueittaiselle datalle enintään kuuden luokan vapaasti valittavan värikoodauksen. Muut tiedostoformaattit mahdollistavat esimerkiksi erilaisia liukuvärikarttoja sekä Google Mapsin paikkatietopohjan käytön, mutta Kunta-Virvelissä mainittu Synoptic Panel on todettu selkeimmäksi.

4.4 Perustietoa kunnista -kokonaisuus

Kunta-Virvelin Perustietoa kunnista -kokonaisuuteen on koostettu pääasiassa kuntien väestöpohjaan liittyviä aineistoja. Ensimmäinen sisältösivu esittelee kunnittaisen väestön ikäluokittaisen rakenteen valittuna vuonna (Tilastokeskus 2021). Saatavilla on menneet vuodet sekä väestön kehityksen ennuste aina vuoteen 2040 saakka. Toisella sivulla visualisoidaan useamman vuoden väestön kehitystä valitulla aluetasolla. Kehitys on havainnollistettu ikäluokittain ja sukupuolittain. Kolmas ja neljäs kuntien perustietosivu taulukoi ja visualisoi Paavo-aineiston postinumeroalueita väestöä (Tilastokeskus 2022d). Kartat on laadittu postinumeroalueiden väestöntiheydestä, talouden keskimääräisestä koosta sekä asukkaiden keski-ikästä.

Viides sivu koostaa samaisesta Paavo-aineistosta johdetut kunnittaiset ja postinumeroalueittaiset väestön koulutusasteet sekä keskitulon. Kuudennelle perustiedon sisältösivulle on noudettu Suomen Kuvalehden kuntakoneen (2021) kuntien tähtiluokitukset, jotka on muodostettu väestön, kuntatalouden ja elinvoiman valikoiduista avainmuuttujista. Korkeimman tähtiluokituksen kuntia ovat suuret kasvukeskukset sekä niiden kehyskunnat (kuva 5). Tähtiluokitus on laadittu 18 muuttujan perusteella ja raportoitu tarkasti Suomen Kuvalehdessä (2021). Kurre-hankkeessa onkin päädytty lisäämään sisältösivujen suodattimiin mahdollisuus rajata kunkin sisältösivun tietoja myös tähtiluokituksen mukaan.

Kuva 5. Suomen Kuvalehden kuntakoneen tähtiluokitus vuodelle 2021 Kunta-Virvelin visualisoinnilla. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

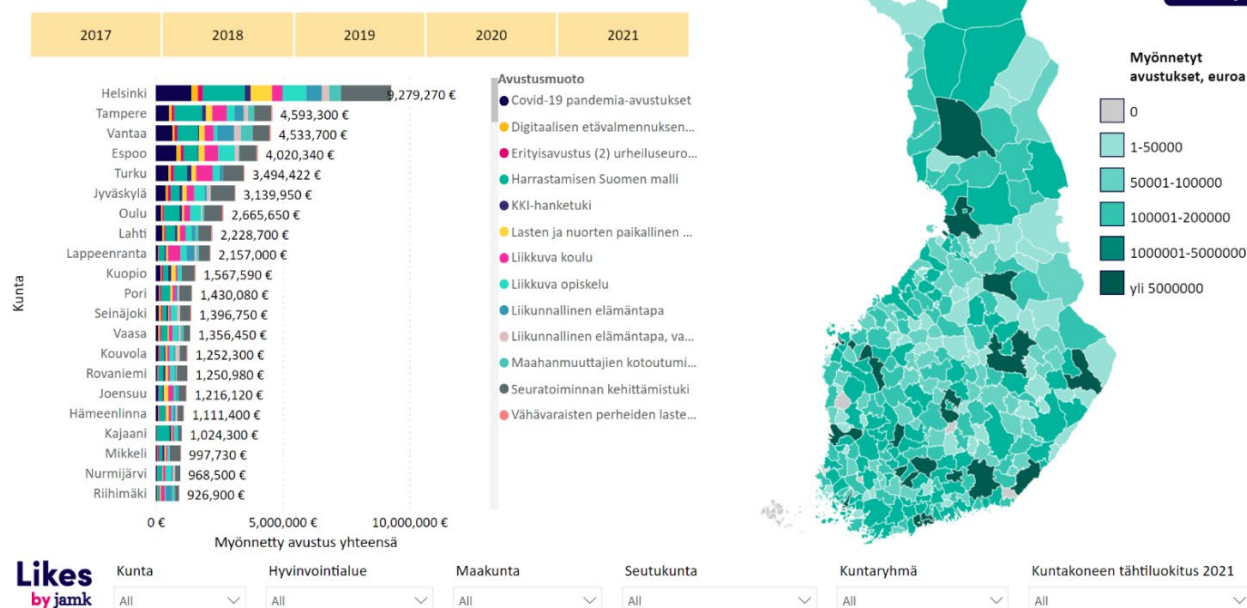
4.5 Liikunnan valtionavustukset -kokonaisuus

Liikunnan valtionavustukset -kokonaisuuden alle on koottu opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM 2022) sekä aluehallintovirastojen (AVI 2022) myöntämät liikunnan valtionavustukset vuosilta 2017–2021. Kehittämisasiavustuksista mukaan on poimittu seuraavat avustukset: Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu, Liikkuva opiskelu, liikunnallinen elämäntapa, KKI-hanketuki, lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminta, maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla, vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikuntaharrastuksen tuki, Harrastamisen Suomen malli, seuratoiminnan kehittämistuki sekä korona-ajan kehittämisavustukset urheilu- ja liikuntaseuroille. Lisäksi liikuntapaikkarakentamisen avustukset on koottu samaan kokonaisuuteen.

Osion sisällöt on jaettu neljälle sivulle, joista ensimmäisellä voi verrata kuntiin myönnettyjen avustusten määrää toisiinsa. Toisella sivulla sama vertailu on saatavilla hyvinvointialueiden välillä. Kolmas sivu keskittyy kehittämisavustuksiin – sivulta on jätetty pois suurin yksittäinen avustuserä, eli liikuntapaikkarakentamisen avustukset, johon puolestaan neljäs sisältösivu pureutuu. Osion sisältösivuja voi suodattaa kunnan, muun hallintoalueen, avustusmuodon sekä avustuksen myöntövuoden perusteella.

Valtion avustukset - kehittämisavustukset 2017-2021

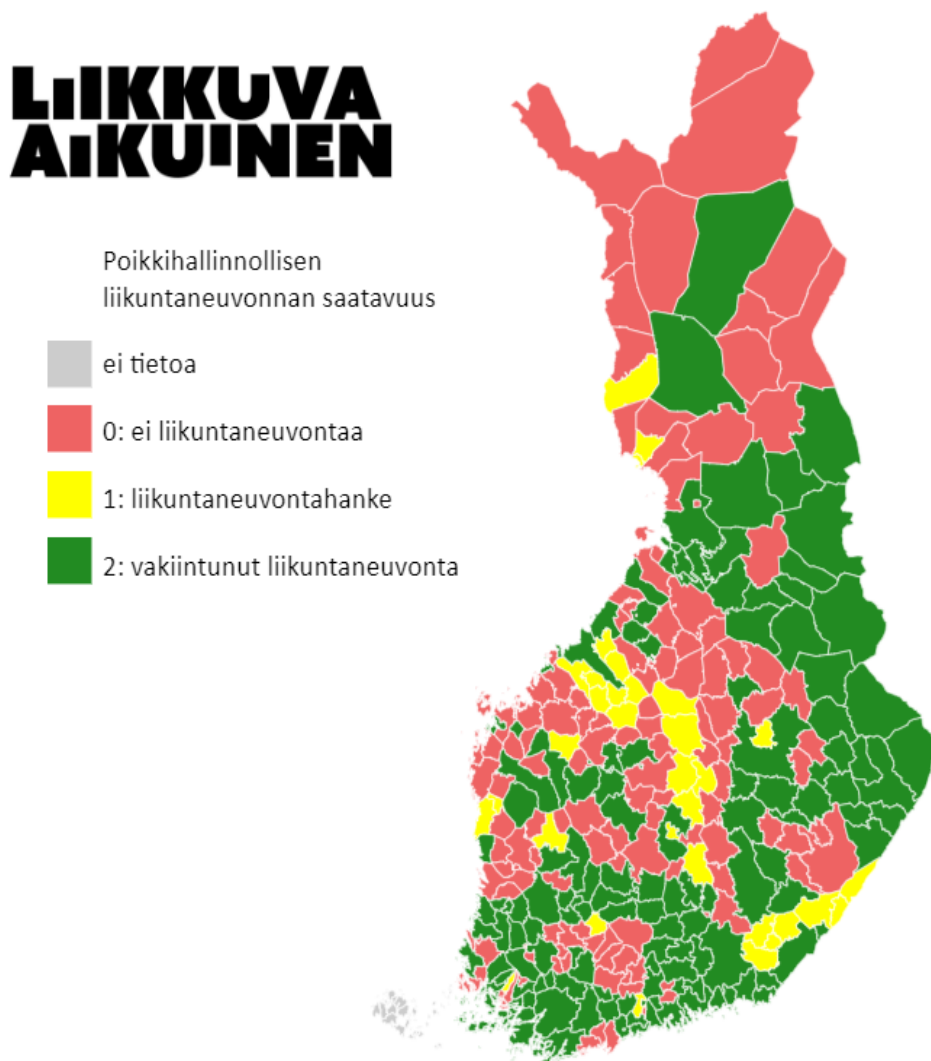
Tällä sivulla on pureuttu tarkemmin liikunnan kehittämisavustusten alueelliseen jakaumaan. Liikuntapaikkarakentamisen avustukset on jätetty pois tarkastelusta.

Kuva 6. Liikunnan kehittämissankkeiden valtionavustusten raportilla esitetään myönnetty avustukset vuosittain, avustusmuodoittain ja kunnittain. Kuntaluettelossa näkyy oletusarvoisesti 21 eniten avustettua kuntaa, mutta suodattimilla voi rajata tarkastelun haluamaansa kuntien joukkoon. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

4.6 Liikkuvat-kokonaisuus

Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien hankeavustukset sekä koulujen ja nykytilan arviointi -työkalulla tehdyt itsearvioinnit. Nykytilan arvioinnin tulokset (Liikkuva koulu 2022) on esitetty varhaiskasvatusyksiköille ja peruskouluille kunnittaisina aikasarjoina ja toisen asteen oppilaitoksille ja korkeakouluille maakunnittaisina koosteina. Lisäksi osiossa esitetään Liikkuva aikuinen -ohjelmassa koostettu kuntien poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan tila vuosina 2017–2021 (Kivimäki, Tuunanen & Nirhamo 2021). Tila on määritetty kolmiluokkaisena: vakiintunut poikkihallinnollinen liikuntaneuvonta, poikkihallinnollinen liikuntaneuvontahanke tai ei poikkihallinnollista liikuntaneuvontaa (kuva 7).

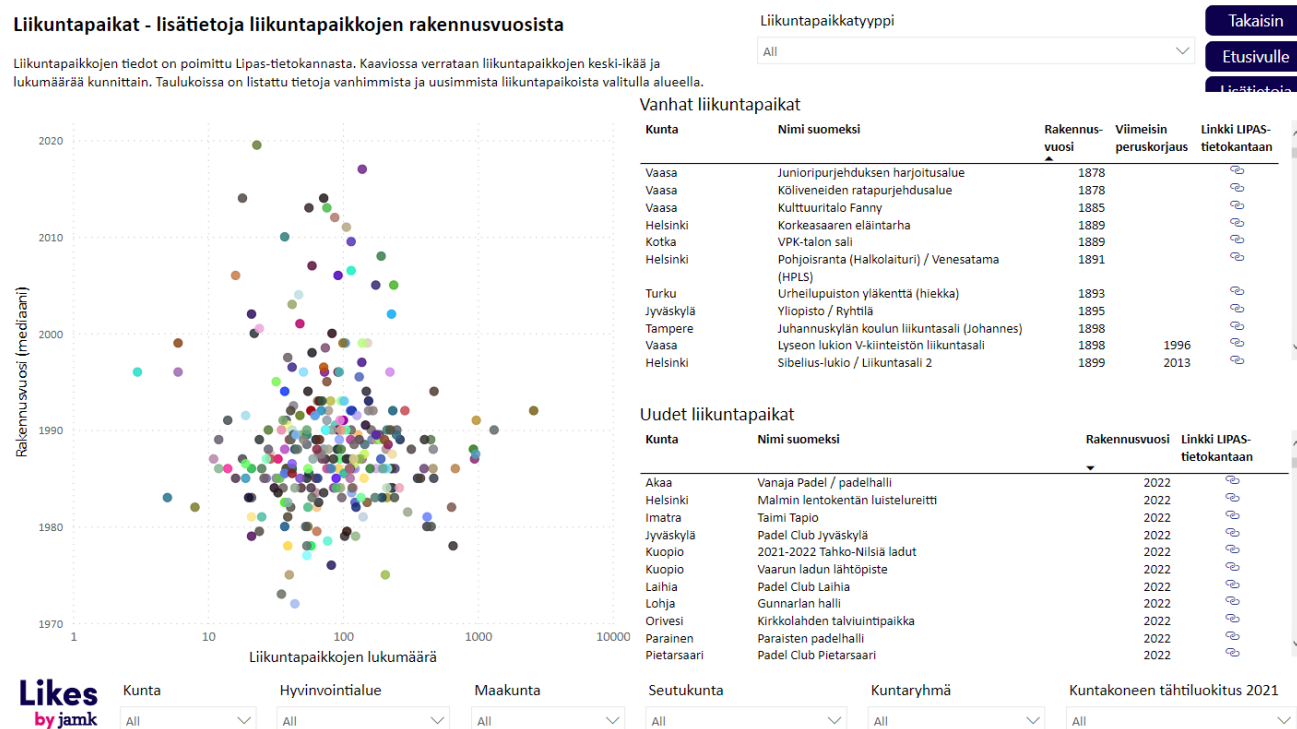

Kuva 7. Poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan tila vuonna 2021. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

4.7 Liikuntapaikat-kokonaisuus

Liikuntapaikkojen tiedot on koottu Kunta-Virveliin Jyväskylän yliopiston LIPAS-tietokannasta (Jyväskylän yliopisto 2022). Tietomassa on haettu LIPAS-sivuston avoimelta rajapinnalta keväällä 2022. Liikuntapaikkojen raporttisivuilla on esitetty LIPAS-palveluun syötettyjen liikuntapaikkojen valtakunnallinen jakauma postinumeroalueiden, kuntien ja hyvinvointialueiden karttapohjilla. Liikuntapaikkojen määrää voi suodattaa tyypeittäin ja kunnittain. Sivulla on myös taulukkolistaus liikuntapaikoista, jossa on listattu kunkin liikuntapaikan kunta, postinumeroalue, nimi, tyyppi sekä linkki LIPAS-tietokannan lisätietosivulle.

Hieman syventävää tietoa tarjoaa Kunta-Virvelin analyysisivu, jolla on piirretty Suomen kunnista hajontakuvio (kuva 8), jossa vaaka-akselilla on liikuntapaikkojen lukumäärä ja pystyakselilla liikuntapaikkojen rakennusvuoden mediaani. Graafi osoittaa mahdollisen liikuntapaikkojen korjausvelan kertymistä kunnissa. Sivulle tulostuu myös kaaviosta valitun kunnan uusimpien ja vanhimpien liikuntapaikkojen listaukset.

Kuva 8. Kunnittaisten liikuntapaikkojen lukumäärien ja rakennusvuoden raporttisivu. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

4.8 Liikkumisen indikaattorit -kokonaisuus

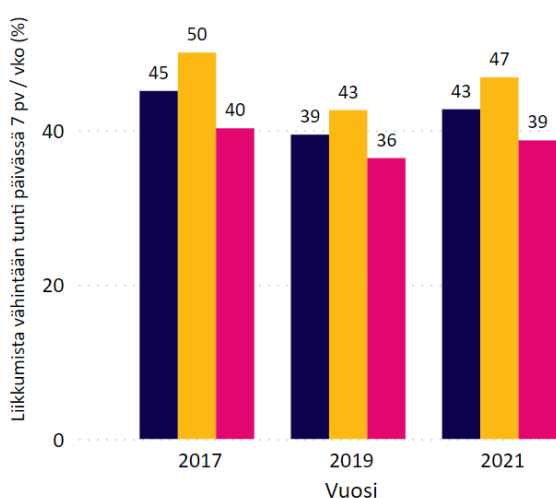
Kunta-Virvelin Liikkumisen indikaattorit -kokonaisuudessa on lasten ja nuorten sekä aikuisten liikkunnan tietoja. Lasten ja nuorten liikkunnasta ja terveydestä on haettu Kouluterveyskyselyn aikasarjatietaa (THL 2022b) sekä Move!-mittausten mukaiset fyysisen toimintakyvyn tilastot (THL 2022c). Kouluterveyskyselyn tuloksista koostettu ensimmäinen sisältösivu antaa yleiskatsauksen liikkumissuosituksen täyttävien (liikkumista vähintään tunti päivässä, seitsemänä päivänä viikossa)

lasten ja nuorten osuiksi seuraavissa ikäryhmissä: peruskoulun 4.–5.-luokkalaiset, peruskoulun 8.–9.-luokkalaiset sekä toisen asteen opiskelijat (ammattillisten oppilaitosten ja lukioiden opiskelijat eriteltynä, ks. kuva 9.). Lisäksi havainnollistetaan vähän liikkuvien nuorten osuutta (liikkumista vähintään tunti päivässä korkeintaan yhtenä päivänä viikossa). Toisella sivulla liikkumissuosituksen toteutumista voi verrata valitussa kuntajoukossa ja hyvinvointialueiden välillä. Kolmas Kouluterveyskyselyn sivu esittelee 15 vuoden aikajanaalla ylipainosten nuorten osuuksien kehittymisen kunnittain. Move!-mittauksista (THL 2022c) esitetään niiden lasten ja nuorten osuudet, joiden fyysinen toimintakyky on luokiteltu heikoksi.

Aikuisten liikkumisesta ja terveydestä Kunta-Virveliin on kerätty indikaattoritieto kahdesta lähteestä: FinSote-tutkimuksesta (Parikka ym. 2020) sekä terveyden indikaattorina THL:n aineisto *Eri-tyiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutetut* (THL 2022a). Finsote-tutkimuksesta on kerätty neljä muuttujaa: lihavien osuus, ylipainoisten osuus, terveysliikuntasuosituksen saavuttavien osuus sekä liian vähän liikkuvien osuus. Nämä tiedot ovat vertailtavissa väestöryhmittäin ja hyvinvointialueittain, mutta ei kunnittain. Kunnittaisen aikuisväestön liikuntatiedon niukkuutta paikkaamaan valittu diabeteslääkitysten aineisto on esitetty vuodesta 1990 alkavana aikasarjana.

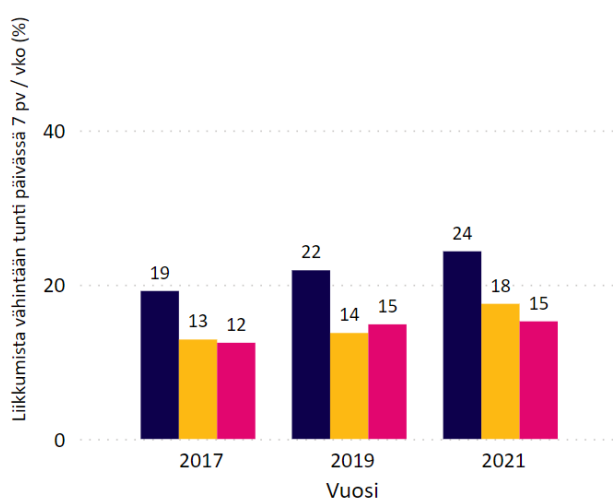
Liikkumissuosituksen täyttävät lapset

● Kaikki 4.-5. lk ● Pojat 4.-5. lk ● Tytöt 4.-5. lk

Liikkumissuosituksen täyttävät nuoret

● Peruskoulu 8.-9. lk ● Lukio ● Ammattikoulu

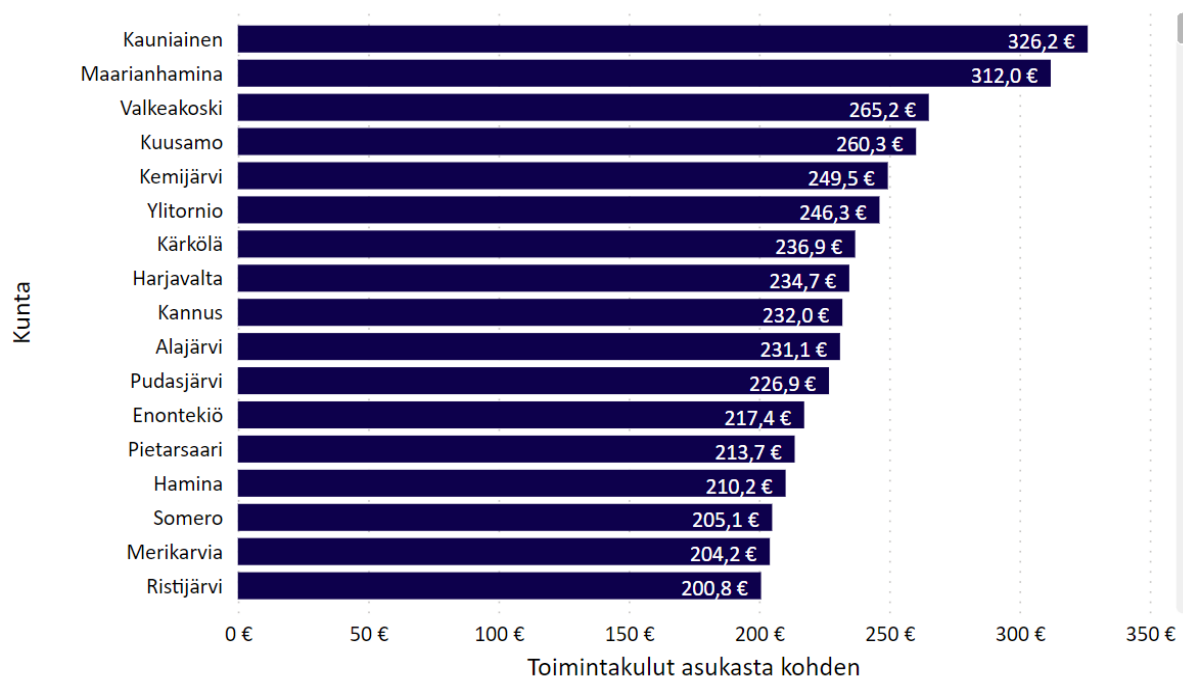
Kuva 9. Liikkumissuosituksen täyttävien lasten ja nuorten osuudet Kouluterveyskyselyyn vastanneiden joukossa. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

4.9 Kuntien resursointi liikuntaan -kokonaisuus

Kuntien resursointi on suppein yksittäinen osio Kunta-Virvelissä. Aiheesta palveluun on koottu Tilastokeskuksen aineisto Kuntatalous (Tilastokeskus 2022b). Ensimmäinen raporttisivu vertaa kuntatalouden liikunnan ja ulkoilun toimintakulujen väestöön suhteutettua rahamäärää kunnittain ja

hyvinvointialueittain. Toisella sivulla on esitetty toimialan kulujen jakauma toiminnoittain. Henkilöstökulujen, ostopalveluiden, vuokratulujen, tarvikkeiden, avustusten jaon ja muiden kuluerien osuudet on kuvattu niin ikään kunnittain ja hyvinvointialueittain.

Liikunnan ja ulkoilun toimintakulut asukasta kohden

Kuva 10. Kuntien liikunnan väestöön suhteutetuissa toimintamenoissa kärkipäässä vuonna 2020 olivat mm. Kauniainen ja Maarianhamina. Kuvakaappaus Kunta-Virvelin nykyisestä versiosta (2022).

4.10 Analyseja: resurssit, rakenteet, voimavarat

Tässä Kunta-Virvelin osiossa esitetään joitain vaihtoehtoja syventäville analyyseille, jotka ovat mahdollisia eri aineistoja sekä tilastomenetelmiä yhdistelemällä. Kunta-Virvelin aineistojen pohjalta tehtävien analyysien mahdollisuuksien kirjo on hyvin laaja, ja vuosittain uusilla tiedoilla päivitetävän palvelun on tarkoitus luoda vankka pohja erityisesti liikunnan yhteiskuntatieteellisille tutkimuksille.

Tätä artikkelia kirjoitettaessa osiossa on esimerkinomaisesti esillä hajontakuviot, joka koostuu Move!-mittausten 5.-luokkalaisten heikon toimintakyvyn ja aikuisväestön lihaviin osuuksista hyvinvointialueittain. Lapsuuden toimintakyvyn ja aikuisuuden lihavuuden esiintyminen näyttäisivät korreloivan väestötasolla, mutta syy-seuraussuhteesta tämän esimerkkianalyysin perusteella ei voida puhua.

4.11 Lähdeluettelo, työryhmä, palaute ja lisätiedot

Kunta-Virvelin lisätietosivu listaa datan lähteet ja palvelun kehittäjät yhteystietoineen. Viimeiseltä raporttisivulta huomaa, että Kunta-Virvelin alkuperäinen kehitystiimi on vaihtunut pääasiassa uusiin tekijöihin. Silti perusajatukset ovat pysyneet ennallaan: palvelussa pitäydytään pääosin liikunnan edistämisen rakenteissa, resursseissa, voimavaroissa ja indikaattoreissa. Aineistoiksi on valikoitu mahdollisimman kattava kokoelma valtakunnallisesti saatavilla olevaa kunnittaista tietoa. Tietopohjan laadukkuudella mahdollistetaan kunnissa oikea-aikainen, tietoon perustuva päätöksenteko sekä yhteistyössä kehittäjäryhmän kanssa korkealaatuisen tutkimuksen tekeminen.

Lähteet

Aluehallintovirasto 2022. Aluehallintovirastojen myöntämät kehittämisavustukset. Viitattu 10.3.2022. <https://www.aviavustukset.fi>.

Kivimäki, S., Tuunanen, K. & Nirhamo, E. 2021. Työikäisten liikuntaneuvonnan tila 2021. Liikkuva aikuinen -ohjelma. Viitattu 21.12.2022. https://liikkuva aikuinen.fi/wp-content/uploads/2022/04/Tyoikaisten_liikuntaneuvonnan_tila_2021.pdf.

Keski-Suomen liikunta (KesLi) 2022. Liikunnasta hyvinvointia Keski-Suomeen. Viitattu 16.12.2022. <https://www.kesli.fi/kunnat/liikunnasta-hyvinvointia/>.

Kunta-Virveli 2022. Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 21.12.2022. <https://www.likes.fi/tutkimus/kunta-virvelin-kehittaminen>.

Liikkuva koulu 2022. Liikkuva koulu -ohjelman nykytilan arviointi. Viitattu 31.5.2022. <https://www.liikkuvakoulu.fi/nykytila>.

Liikuntalaki 390/2015.

LIPAS Liikuntapaikat. Jyväskylän yliopisto 2022. Viitattu 2.3.2022. <https://www.lipas.fi/liikuntapaikat>.

Maanmittauslaitos 2022. Kuntajakopohjaiset hallinnolliset aluejaot. Viitattu 8.1.2022. <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön avustukset. Viitattu 10.3.2022. <http://www.okm.fi/avustukset>.

Parikka, S., Koskela, T., Ikonen, J., Kilpeläinen, H., Hedman, L., Koskinen, S., & Lounamaa, A. 2020. Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2020. Viitattu 25.3.2022. <https://www.thl.fi/finsote>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022a. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutetut. Viitattu 7.10.2022. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022b. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006–2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastokuutio 2022. Viitattu 23.3.2022. <https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022c. Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (Move!-mittaus). Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Viitattu 24.3.2022. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022d. Terveydenedistämisenaktiivisuuden tietopalvelu TEAviisari.fi. Viitattu 16.12.2022. <https://teaviisari.fi>.

Tilastokeskus 2022a. Kuntapohjaiset alueluokitukset. Viitattu 22.8.2022. <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/tupa/>.

Tilastokeskus 2022b. Kuntatalous. Viitattu 26.4.2022. <http://www.stat.fi/til/kta/meta.html>.

Tilastokeskus 2022c. Kuntien ja hyvinvointialueiden 2022 välinen luokitusavain. Viitattu 22.8.2022. https://www.stat.fi/fi/luokitukset/corrmmaps/kunta_1_20220101%23hyvinvointialue_1_20220101.

Tilastokeskus 2022d. Paavo – Postinumeroalueittainen avoin tieto. Viitattu 15.2.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto_2022/.

Tilastokeskus 2022e. Tilastokeskuksen paikkatietopalvelu. Viitattu 2.6.2022. <https://tilastokeskus-kartta.swgis.fi/>.

Tilastokeskus 2021. Väestöennuste 2021: Väestö iän ja sukupuolen mukaan alueittain, 2021–2040. Viitattu 1.3.2022. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaenn/stat-fin_vaenn_pxt_139f.px/.

Suomen Kuvalehti 2021. Tähtikunnat 2021: Kuntakone kertoo, miten kotikuntasi voi 2021. Suomen Kuvalehti 19.3.2021. Viitattu 16.12.2022. <https://suomenkuvalehti.fi/kotimaa/asutko-viiden-tahden-kaupungissa-vai-yhden-tahden-kriisipitajassa-katso-skn-kuntakoneesta-miten-kotikuntasi-voi/>.

5 Johtopäätökset

Kati Lehtonen, Henni Syväoja, Salla Turpeinen & Tuomas Kukko

Kurre-hankkeessa pilotoitu kunta-analyysi osoittaa eroja kuntien liikunnan edistämisen rakenteissa, resursseissa ja voimavaroissa sekä kuntien välillä että yhden kunnan sisällä. Pääosin kaikissa tarkastelluissa kunnissa joku kolmesta osa-alueesta (rakenteet, resurssit, voimavarat) on hyvällä tasolla. Osa-alueet toisin sanoen kompensoivat toisiaan ja kokonaisuus liikunnan edistämisessä on vähintäänkin tyydyttävällä tasolla. Havainnot ovat siten saman suuntaisia Kuvaja-Köllnerin (2022) väitöskirjan havaintojen kanssa. Siinä yhtenä päätuloksena oli, että esimerkiksi kuntien liikuntainfrastruktuuri ja sen taso ei ole este kuntalaisten fyysiselle aktiivisuudelle, vaan syyt vähäiselle liikkumiselle ovat enemmän yksilölähtöisiä.

Suuret kunnat sekä kehyskunnat Kauniainen ja Kontiolahti saivat liikunnan edistämisen kokonaisuudessa varsin samansuuruiset ja hyvät kokonaistulokset sekä sijoittuvat kuvioissa lähelle toisiinsa. Muutama kunta erottui kuitenkin huonompana kuin pääjoukko. Esimerkiksi Inkoo, Teuva ja Kauhava, joista ensin mainittu on lähellä pääkaupunkiseutua, jää kokonaistarkastelussa melko heikoksi kaikissa eri osa-alueissa. Kunnan sijainti väestöllisesti tiheällä alueella ei valituissa kunnissa ja valituilla mittareilla ole yhteydessä siihen, miten elinvoimaisena liikunnan edistäjänä kunta näytetään.

Valituista mittareista strateginen toiminta eli liikuntakirjaukset hyvinvointisuunnitelmissa ja kunnan oma liikuntastrategia toteutuvat pääosin erittäin hyvin kaikissa tarkastelun kohteina olleissa kunnissa. Havainto on samansuuntainen yleisesti suomalaisesta liikuntapolitiikasta puhuttaessa: strateginen ote on hyvällä tasolla asiakirjoissa ja lainsäädännössä (vrt. Hakamäki, Turpeinen & Lehtonen 2022). Samoin lasten ja nuorten liikuntatilojen maksuttomuus toteutuu tarkastelluissa kunnissa hyvin.

Tehdyn kunta-analyysin vahvuutena on, että tiedot ovat melko hyvin saatavilla koko maasta. Lisäksi indikaattoritieto liikunnan toteutumisesta on avoimesti saatavilla. Analyysi myös osoittaa kunnille niiden kehitettävät osa-alueet.

Analyysin jatkokehittelyssä on pohdittava, miten resurssien muuttujia olisi järkevä jaotella uudelleen. Nyt tehdyssä analyysissä mukana oli kolme muuttujaa, ja ne olivat avustuksia tai muuten taloutta kuvaavia osoittimia. Voimavaroissa oli mukana henkilötyökuukausia, jotka osaltaan ovat jo käyttötalouden liikunnan alan menoarvioissa. Yksi kehityssuunta on, että rakenteet, resurssit ja voimavarat tiivistyisivät esimerkiksi ”rakenteiksi” ja ”ratkaisuiksi”.

Ensin mainittu sisältäisi tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa kunnan liikunnan toimialueen tasolla vain hitaasti ja rajallisesti, kuten esimerkiksi kunnan väestön rakenne, hallintorakenteet, liikuntapaikat, liikunta- ja urheiluseurat ja toimialan rahoitus. Ratkaisut olisivat puolestaan toimenpiteitä ja toimialan sisällä tehtäviä päätöksiä kuvaavia muuttujia, kuten esimerkiksi saadut valtionavustukset, liikuntapaikkojen käyttömaksut, koulujen toimenpiteet ja valtakunnallisiin liikunnan edistämisen ohjelmiin lähteminen ja poikkihallinnollisen liikuntaneuvonnan saatavuus.

Kuntakohtainen resurssien, rakenteiden ja voimavarojen analysointi nykyisillä tai uusilla mittareilla osoittaa kuntien nykytilan liikunnan edistäjinä. Kunta-analyysia tulisi myös jatkossa suhteuttaa kuntalaisten fyysiseen aktiivisuuteen ja kohdennetusti muuhun hyvinvoinnin tilaan. Oletettua on,

että kunta-analyysiin valitut liikunnan edistämisen tekijät näkyvät myönteisinä tuloksina esimerkiksi kunkin kunnan väestön liikunta-aktiivisuudessa.

Hyvinvointikertomukset ovat vähän hyödynnetty aineisto kuntien hyvinvoinnin ja liikunnan edistämisen tutkimuksessa. Haasteita hyvinvointikertomusten tarkasteluun aiheuttavat niiden eroavaisuudet, sillä ei ole yhtä tiettyä kaavaa tai työvälinettä, millä hyvinvointikertomukset tulisi toteuttaa. Kertomusten sisällöt perustuvat kansallisiin suosituksiin. Kertomusten rakenteiden ja sisältöjen kuntakohtaisiin eroihin vaikuttaa etenkin indikaattoritarjonta. Suurille kaupungeille on tarjolla kattavampi indikaattorivalikoima kuin pienille kunnille. Kuntaliiton tarjoamalla työvälineellä tehdyt sähköiset hyvinvointikertomukset muodostavat suhteellisen yhtenäisen aineiston, minkä vuoksi ne ovat olleet tässä raportissa tarkasteltavana. Hyvinvointikertomukset ovat lakisääteisiä ja niiden tulisi ohjata kuntien päätöksentekoa ja strategisia valintoja. Hyvinvointikertomusten tarkastelu voisi jatkossa olla tärkeä osa kuntien elinvoiman tutkimusta ja sitä kautta kansallista kuntien ohjausta ja hyvinvointityön kehittämistä.

Hankeessa toteutettu Kunta-Virvelin kehittäminen on laajentanut kunnista saatua liikunnan edistämisen aineistoa. Kunta-Virvelin eroaa TEAviisarista siinä, että koottu tieto on ensimmäisistä kehitysversioista lähtien keskittynyt tilastotietoon, rekisteritietoon sekä julkisista dokumenteista saatavilla oleviin tietoihin esimerkiksi liikunnan valtionavustuksista. Verrattuna esimerkiksi THL:n teaviisari.fi-palveluun (THL 2022), Kunta-Virveli on integroitu hyvin vähän kuntien itse tuottamaa tietoa. Kyselypohjaiset Kunta-Virvelin tiedot ovatkin hankittu joko kuntalaisilta (esim. FinSote, Kouluterveyskysely) tai kunnan kouluilta, varhaiskasvatuksen yksiköistä tai oppilaitoksista (Liikkuva koulu -kokonaisuuden nykytilan arvioinnit). Kunta-Virvelin jatkokehittämisessä on varmistettava se, että aineistojen ja koottavien teemojen määrä pysyy hallittavana. Tietotalouden hallitulla kehittämisellä ja tietopohjan laadukkuudella mahdollistetaan oikea-aikainen, tietoon perustuva päätöksenteko kunnissa sekä korkealaatuisen kuntatutkimuksen tekeminen.

Lähteet

Hakamäki, M., Turpeinen, S. & Lehtonen, K. 2022. Measuring the number and improving the status of women in leadership and decision-making positions as a strategy to promote gender equality in Finnish sport. In G. Molnár & R. Bullingham (Eds.) *Routledge Handbook of Gender Politics in Sport and Physical Activity*. London: Routledge, 343-353.

Kuvaja-Köllner, V. 2022. Economic aspects of physical activity promotion. *Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies 290*.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022. Terveydenedistämisenaktiivisuuden tietopalvelu TEAviisari.fi. Viitattu 21.12.2022. <https://teaviisari.fi>.